

चांदौबा

जानेवारी १९७७

आमरवाणी

अर्थस्यो हि विवृतेभ्यः,
संवृतेभ्य स्ततः स्ततः
क्रिया रसर्वाः प्रवर्तन्ते
पर्वतेभ्य द्वापराः

॥ १ ॥

[ज्ञापनाणे नद्यां च वनं पर्वतसुन ह्येते त्वाप्रमाणे धर्मकायाची उत्पत्ति प्रवापासुन होले.]

अर्थेन हि विवृतेभ्य
पुद्गल स्थापतेजसः,
व्युत्तिष्ठान्ते क्रिया रसर्वा
श्रीर्धे कुसरितो यथा

॥ २ ॥

[ज्ञापनाणे लहान नद्या उन्नाटपन अदहात त्वाप्रमाणे निधन माणसाची तेजस्विता कधी होऊन त्याचे प्रपल पुढे जाताना]

सोय मधेम् परित्यज्य
मुलकाम सुखेदितः
पाप भारभते कर्तुम्
ततो बोध प्रवर्तते

॥ ३ ॥

[मुळावे राहण्याची संघर्ष झाली असल्याकारणाने सनहीन झाल्यावर भागून अधर्माकडे वळतो. (धर्मनिष्ठ काने कळ लागले.)]

मिथलाध

[४१]

हिरण्यक (उंदीर) मंथरकला देवाधीनाची मोष्ट सांगून पुढे म्हणाला—“बृहस्पती चूणाकर्णला म्हणाला—‘मिथा, त्याचे सर्वस्व तो घालवून बसला आहे, म्हणून तो शक्तिहीन दुर्बल झाला असता तू निश्चितपणे झोपायला काहीच हरकत नाही.’

“हे ऐकून माझे हातपायच गळले. कारण तो म्हणाला ते खरे होते! स्वतःचे घर व वैभव घालवून बसल्यावर कोणीही दुर्बल होऊन जातो. मला पूर्वीसारखे त्या घरात पोटभर सायला मिळण्याची आशा उरली नाही. माझे अनुपायी असतुष्ट होऊन विचार करू लागले, ‘आता आपल्याला आहार मिळवून देण्याचे सामर्थ्य याच्या अंगत राहिले नाही. स्वतःच्या घोट्यापुरते मिळविणेसुद्धा ज्याला अशक्य त्याच्या आश्रयाला राहण्यात काहीच अर्थ नाही.’

त्यानंतर मी ती जागा सोडून दूर कोठे तरी जाण्याचे मनाशी ठरविले. कारण त्यापुढे त्या जमी आपल्याला पहिल्यासारखा आबर मिळणार नाही किंवा आपली मान प्रतिष्ठा राहणार नाही. म्हणून मी आपले जुने घर सोडून एका जंगलात येऊन राहू लागले. तेथे एका जाळ्यात सांपडलेला चित्रवीर आपल्या अनुयायांसह माझ्याकडे आला. त्याला मी अळघातून काढे सोडविले हे तू पहिल्यानेच ऐकले आहेस. त्यानंतर लक्षपतनकशी माझी ओळख झाली व मैत्रीपण झाली. त्यानेच मला इकडे यायला सुचविले. म्हणून मी त्याच्याबरोबर तुझ्या भेटीला आलो.”

मंथरक हिरण्यकाची ती शोष्ट ऐकून त्याचे सांत्वन करून म्हणाला—“तू काळजी करू नकोस. सोमिलक नांवाच्या कोष्टघाने

Fullscreen 127 8 / 58

विचार. त्याचा मिळकतदेखील त्याच्याकडे अधिक होत असे आणि त्याचा मेसार सुखाने घाले. ते पाहून तो एकदा आपल्या बायकोला म्हणाला-“काय म, काळेभरडे कापड विणणारे विणकरेदेखील खूप पैसा मिळवून घेत करीत आहेत. मी विणण्यात वर्षांभूय आत पटाईत आणि दुसऱ्या रंगवता आतो. इतकी मेहनत करतो तरी दोन वेळचे पोट भरण्याची भारामार. माझ्यावर हा असा अन्वय वा गावात होतो आहे. म्हणून हे गाव सोडून दुसऱ्या गावी जाण्याचा विचार करतो आहे.”

तेव्हा त्याची बायको म्हणाली-“हे पहा, मला वाटतं की, तुमच्या हा खोटा धम आहे. येथे मिळत नाही ते इतर ठिकाणी मिळेल अशी मनाची समजूत चुकीची आहे. येथेच राहून जे मिळेल तेकडेच भागवात आहे असे, समाधान करून घेऊन राह्या.”

“होय म! तु म्हणतेच ते बरोबर आहे. तरी माध्य कधी आपल्या कामाच्या आड येऊ शकत नाही. अशी एका हाताने टाळी बाळगत नाही, तशी प्रयत्नाविषय यश मिळत नाही. भाग्यात अन्न असते तरी हाताने उचलून वास तोडात धाडवा लागतो. कर्म कार्यावर लक्ष्मीची कृपा असते, प्रत्येक गोष्ट भाग्यावर सोडणारे भितरेच म्हटले पाहिजेत. म्हणून देवावर

अवलंबून ये राहिले. अनेकदा कर्माविषये अयश करीत राहाले पाहिजे. पथासक्ती प्रयत्न करूनही यश लाभले नाहीतर कोणी दोष देणार नाही-” याने कुठे यदि न निवृत्ति, का अन्न दोष? अशी म्हणच आहे. जेचे वरनाचा असाव नाही तेथे सिद्धी असते. आपली सर्व कामे केल्यातच यशस्वी होतात, कल्पनेने नाही. आपलेल्या मिहाच्या जवळपास जसो जनावरे स्वतः होऊन पोचत नाहीत तशीच प्रयत्नाविना कोणतीही दृष्ट्या पुरी होत नाही. म्हणून मी गांव सोडून जावे म्हणतो.”

त्यानंतर तो कोळी बडमानपुर नावाच्या गावी निघाला. तेथे वीचल्यावर त्याने तीन वर्षे खूप मेहनत करून नग्न केले. तीनशे सुवर्णमुद्रा जमवून तो एके दिवशी आपल्या गावी परत निघाला. वाटेत एका जंगलातून जावे लागले. राण्याकाठी कोळाल पडू लागल्यावर तो एका वडाच्या शाखावर चढून एका फांदीवर झोपला. झोपल्यावर त्याला एक स्वप्न पडले. स्वप्नात दोन

भयंकर शक्ती काढून परसाराची वाद-विवाद करीत होते. एकजण दुसऱ्याला म्हणत होता-“काय रे पुरुषार्थ! मी सोयिलकला पोटपुरेले मिळावे, वास्त मिळू नये वा प्रयत्नात होतो. परंतु तू त्याला तीनशे सुवर्णमुद्रा का जमवू दिल्यास!”

दुसरा पहिल्याला म्हणाला-“मायरेवे! साणसाला त्याच्या प्रयत्नाप्रमाणे वसाश्ची करणे तो आपले कर्तव्य मानतो. हे यश त्याच्या भाग्यात नसेल तर ते तू चे!”

ते ऐकताच सोयिलकची झोप मोडली. त्याने आपल्या कंठरेची पिढ्या वाचपुन पाहिली. ती रिकामी होती. आपल्या मेहनतीचे फळ असे अचानक नाहीसे केले काय झाले? माझी गर्भ येवूनत कुठळ गेली. माझ्या हातात एक कवडोमुद्रा उरली नाही. अशा स्थितीत बायकोला किंवा मित्रांना जाऊन भेटणे शक्य नाही. गता विचार करून तो बडमानपुरला परतला आणि खूप काबाडकपट करून एका वर्षाच्या आत त्याने पांचशे सुवर्णमुद्रा संरावन केल्या.

आपल्या दुर्दैवाला तोंड देऊन शेवटी त्यावर अन्न मिळविला. तू देखील यशस्वी होशील.”

“सोयिलक कोष्टचाची गोष्ट ऐकू दे हरी!” लघुतनना म्हणाला. संवरक सांगू लागला.

कोष्टचाची गोष्ट

सोयिलक एक दुसऱ्या कोष्टी होता. तो रंगारंगाचे कपडे व लुगडी वगैरे विणीत असे. त्याने विणलेले कापड राजेरजवाड्यांकडे वापरण्यालायक असे. इतके उत्तम कापड विणण्यात पटाईत अवूनही त्या विचाऱ्याला पोटभर सावला आणि अंग-भरल्यावला मिळेल इतकी मिळकत होत नसे. सामान्य कोष्टी जेव्हाभरडे कापड

१७९. जगातली सर्वात मोठी दुर्बिण

सुत्तर कोंकण प्रदेशात रवीने तयार केलेल्या 'रिफ्लेक्टिंग टेलिस्कोप' नामक दुर्बिणीच्या कानेना व्यास सहा मीटर म्हणजे १३९ इंचांचा आहे. (पोलीमार दुर्बिणीच्या कानेचा व्यास २०० इंचांचा आहे) या दुर्बिणीचे एकूण वजन ८५० टन आहे. या दुर्बिणीने एक हजार कोटी प्रकाश वर्षांच्या अंतरावर पाहता येते. या दुर्बिणीने काय काय काम चालू लागे आहे.

माया सरोवर

[११]

[जयशीलसा या गोष्टीची खात्री झाली की कनकाय महा राजांच्या मुलामुलीला पळवून नेणारा मनुष्य मकरबैल हाच आहे. श्यामे, मकरबैलचे बांधपाणी करून त्याचा राजाकडे नेणे बरोबर होईल, हे ठरविले. परंतु त्याला वाटेत काही पारध्यांनी छडविले. त्याच येळी दहा घोडेस्वारांनी येऊन सर्वांना बडबडवून घेतले. पुढे—]

जयशीलला, ते घोडेस्वार कनकाय महा-
राजांनी पाठविलेले शिपाईच असले
पाहिजेत हे ओळखायला वेळ लागला नाही
त्याने आपली सज्जदार घ्यानेत ठेवून
म्हटले— "ती पहा, त्या विचित्र हत्तीवर
मकराकृतीत बसलेली व्यक्तीच कनकाय
महाराजांचा एक बंदी आहे. त्या भयंकर
व्यक्तीवर सज्ज ठेवा, ती व्यक्ती पळून
जाईल कदाचित् !"

घोडेस्वारांच्या नायकाने मकरबैलला व
त्याच्या नायकाला लक्षपूर्वक पाहिले व
थक्क होऊन म्हणाला— "हा कोण वरे
असावा ? कोणी राजास आहे की भूत ?"
"बाहो हो नार्मक ! श्यामेकी एकही
नाही. कोण आहे, हे नक्की सांगणे देखील
शक्य नाही." जयशील म्हणाला.

मध्यंतरी सिद्धसाधकाने पारध्यांच्या
मांत्रिकाला जयशीलच्या हातातून सोडवून

Fullscreen 127 X 12 / 68

भयंकर हुत्तीबर वसलेला एक विचित्र मकराकृती भाणूस हे सर्व हजर होते.

पारध्यांपैकी एकाने विचार केला की तेथून पळून जाणेही तितके सोपे नाही. कारण त्यांच्या चारी बाजूला उभे असलेले लोक सवास्य घोडेस्वार आहेत. तो आपल्या साथीदारांकडे वळून म्हणाला—“सांगा रे, काय करावचे? या महाकाळ भक्ताच्या सांगण्याप्रमाणे आपल्या मांत्रिकावर बाण सोडायचा? नाही तर आपले सर्वांचे मरण निश्चित समज!”

“आपल्या सर्वांचा जीव नांवविण्यासाठी या एकट्याला मर्यावेच लागेल. काय रे मांत्रिक लबाळा, सोडू का बाण तुझ्यावर?” एका पारध्याने विचारले.

ते ऐकून पारधी मांत्रिकाला समोर मृत्यु उभा असलेला दिसला. तो थरथर कापत जयशीलकडे वळून म्हणाला—“सालक! माझ्या या भोळ्यांच्या हातून मला वाचवा. बाणांचा मारा तलवारीच्या वारापेक्षा जास्त कठीण आहे!”

“मूर्खा! मरणाला बाण काय आणि तलवार काय दोन्हीसारखेच! मुकाट्याने जायच्या जागी उभा राहतोस की नाही?” सिद्धसाधकाने प्रसन्नपणे विचारले.

पारधी तीर सोडणार इतक्यात जय-

सिद्धसाधकाला म्हणाला—“साधका! अरे तू हे काय आरंभले आहेस? तू यांना मृत्युवंद द्यायला रावा आहेस का?”

जयशीलचा संतापलेला नेहुरा पाहून सिद्धसाधक नरमला आणि म्हणाला—“अरे जयशील! मी जे म्हणालो ते तुला खरे वाटले का? या होंगाड्या मांत्रिकाला कायमचा घडा घायला मी एक नाटक रचले होते. महाराजांचे घोडेस्वार वेळेवर आले नसते तर या पारध्यांनी आपल्याला जिवा आपण त्यांना ठार केले नसते का?”

ते सर्व नाटक घोडेस्वारांचा नायक इतका वेळ काही बोलल्याशिवाय पहात होता. तो म्हणाला—“जयशील तुम्हीच नाही का? आमचे मंत्री शेंजारच्या गावी पडाव टाकून उतरले आहेत. राजधानीत तुम्ही राजकुमार व राजकन्येचे अपहरण करणाऱ्याला पकडल्याची बातमी पोचली होती. म्हणून आम्ही आपल्या शोधार्थच इकडे आलो आहो.”

“साईक! आवण दीक वेळेवर आलांत. सिद्धसाधक व मी बोर्घांनी युवराज व युवराणी अपहरण करणाऱ्याला बंदी केले आहे विचित्र वाढते आहे ना?” सिद्धसाधक म्हणाला.

“विचित्र काय म्हणता? भयंकर आहे

तलवार व बाण दागण्यासारखे संभाळून ठेवले आहेत. मला हे पाहून आश्चर्य वाटते आहे.” घोडेस्वारांचा सरदार म्हणाला.

“मी व चरकाचारी दोघे मिळून आपल्या गावी याला घेऊन जाऊन याचा इलाज करणार आहो. महाराजाचे पंतप्रधान आयच्या गावात उतरले आहेत हे ऐकून आम्हांला फार आनंद होत आहे.” हुत्तीच्या आडून काहेर येत नारायण म्हणाला.

जयशीलला तेथे फार वेळ थांबणेनरोबर नाहीसे वाटू लागले. लवकर गावात जाऊन मंत्री धर्ममित्राच्या कामावर सर्व हुकीगद

दूर नेले आणि वतुप्यबाय घेऊन नेम घेऊन उभे असलेल्या पारध्यांकडे वळून म्हणाला—“अरे वेड्यांतो! हा कालीमातेचा भक्त-चिन्त काही नाही. लबाड दोंगी आहे. मी महाकालाचा भक्त आहे. मी याला पाहिल्याबरोबर ओळखले. नेम याच्या कालबावर घरा. मी एक, दोन, तीन म्हटल्याबरोबर बाण सोडा.”

सिद्धसाधक म्हणाला ते ऐकून पारध्यांना काय करावे सुचेना. ते शाबरून गेले होते. कारण तेथे राजाचे दहा सशस्त्र घोडेस्वार, काही जफती घालून लांब बाडीवाक्य मांत्रिकासारखा दिसणारा सिद्धसाधक, तल-

Fullscreen 127 14 / 68

झाले आहे. ती बाण पारणारा पारधी जलप्रहाच्या खोऱ्याच मेला असावा. त्याला दूर फेकून द्यायला सांगू का?"

जयशीलने भीमूच्या तोंडाकडे स्वाहाळून पाहिले. त्याला वाटू लागले की, मीतीने त्याचा जीव गेला असावा. त्याच वेळी चरकाचारीने पुढे आलून भीमूची नाडी तपासून पाहिली व म्हणाला—"मलक! हा जिवंत आहे हो! नाची नाडी मंदमंद चालू आहे."

"परंतु त्याला शुद्धीवर कसे आणायचे? याला इतर पारध्यांच्या हातात घावे म्हणजे झाले. याला उचलून गावात नेण्याची गरजच काय? उघीच गवाबदारी घ्यायला नको." जयशील म्हणाला.

"जयशीलने बोलणे पुरे झाल्याच्या आतच सिद्धसाधक भीमूच्या कानावधळ तोंड सैकन जोराने ओरडला—"भीमू! अरे ए भीमू! ऊठ, झोपायची गरज नाही जाता. तू ज्या रानटी कोंबड्याची शिकार केली होतीस ती संवीसहैबांनी मकरकेतूच्या हातातून काढून घेऊन तुला घावला सांगितला आहे. तो घेऊन तुमचा तों पारधी मांत्रिक पकून घेऊन जातो आहे बघ."

त्याचा परिणाम झाला. भीमू दबकल्यासारखा जागा झाला आणि हत्तीच्या शोंडेंतून

राच्या छातातला भाला घेऊन थारी बाजूला पहात मोठ्याने ओरडू लागला—"मुतांना वश करून घेणारा तो मांत्रिक कोठे गेला? कोठे आहे नाम्ना कोंबडा?"

सिद्धसाधकाने भीमूच्या खांद्यावर हात फिरवीत त्याला सात्वध केले व म्हणाला—"अरे भीमू! तुला दिसत नाही का वेड्या! पहा, समोर कोण उभा आहे? जरा लक्षपूर्वक पहा पाहू! त्याच्या समोर उभा तुम्हां लोकांचा मांत्रिकच तर आहे."

साधकाच्या तोंडचे ते शब्द ऐकून भीमूने आपल्या पारधी जातीच्या लोकांकडे पाहिले. त्याच्यासमोर भयकपिंड स्थितोत उभा मुतांचा मांत्रिक त्याला दिसला त्याच वेळी

सिद्धसाधकाने त्याला वाठवण करून दिली ती कोंबड्याची गोष्ट त्याला आठवली.

"मकरकेतूने कोंबडा दिला तो कोडे आहे? कोडे आहे तो? काय रे मांत्रिका! कोडे ठेवला आहेस तो लपवून?" असा ओरडत भीमू थाला घेऊन मांत्रिकाच्या अंगावर घावला.

पारध्यांचा मांत्रिक मोठ्याने ओरडून म्हणाला—"भीमूच्या अंगात कोंबड्याचे भूत शिरले आहे. मांजराना भेंच टाकला की ते कोंबड्याचे भूत उतरेल. पहिल्याने त्याच्या हातातल्या भाल्यापासून आपला जीव कसा वाचवायचा याचा विचार करा. पळा, पळा!" असे म्हणत तो पळू लागला. त्याच्या पाठोपाठ दुसरे पारधी पळू

देखील आवश्यक आहे की, युवराज आणि राजकन्या दोघांचा शोध इतक्या लवकर झालेला असे वाटत नाही. प्रश्न मकरकेतू जिवंत राहिला पाहिजे. त्याच्याकडूनच युवराज व राजकन्या कोडे आहेत हे कळू शकेल. असा विचार करून मकरकेतूला जयशील म्हणाला—"आतां तुझ्या जिवाला धोका उरला नाही. कलकाक्ष महाराजांनी स्वतः तुझ्या रक्षणार्थ स्वतःच्या सैन्याला पाठविले आहे. आवश्यकता भासली तर राजधानीहून राजवेंद्यांना बोलावून घेता येईल."

मकरकेतू जोराने कण्ठत म्हणाला—"आख्या बगलेत शिरलेली तलवार आणि

लागले. भीमूला स्वतःचे भानच नव्हते. तो झाला घेऊन त्या सर्वांचा पाठलाग करीत निघाला.

“जयशीला! आपण वांचलो, या पार-ध्यांची पीडा एकदांची टळली.” असे म्हणत सिद्धसाधक जोराने हसला.

जयशील पळणाऱ्या त्या पारध्याकडे व त्यांचा पाठलाग करणाऱ्या भीमूकडे पहात म्हणाला—“साधका! या सर्व भानगडोला मूळ कारण तुच आहेस. जंगलात पशु-पक्षांची शिकार करणाऱ्या समूला तुच भीमू नाव देऊन त्याला जडविलेस आणि त्याला तो खरोखरच भीमू असल्यासारखे वाटू लागले.

अवश्य आहे, परंतु तुच विचार कर, त्या दुष्ट भाविकाचा तारा प्रतिस्पर्धी हाच तर आहे. आतां यापुढे हे लोक आपल्या कामात विघ्न आणणार नाहीत.” सिद्धसाधक म्हणाला.

“तरमग आपण निघावचं का?” घोडेस्वारांच्या सव्दारांने विचारले.

“हो, निघू या आपण.” जयशील म्हणाला. नंतर पुन्हा बोवा बांबून चरका-चारीला व नारायणाला जवळ बोलावून म्हणाला—“तुम्ही दोघे फूडे पुढे चालत रहा, आम्हांला वाट दाखवायला, तुमच्याच गावात आमचे मंत्री येऊन उतरले आहेत त्यांना भेटायचं आहे.”

“मंत्रीसाहेब गावाबाहेर डोंगरी तला-बाच्या काठी तंबू टाकून त्यात उतरले आहेत आणि आपण दोघे भेटलात तर आपण दोघांना सरळ त्यांच्याकडे घेऊन यायला त्यांनी घागितले आहे.” अश्व-दलाचा नायक म्हणाला.

जयशीलने चरकाचारी व नारायणाला थांबवून विचारले—“ऐकलंत ना तुम्ही नायक काय म्हणाले ते?”

“हो मालक, आम्ही चांगले ऐकले. या मकरकेतूचा इलाज आम्ही त्यांच्या समक्ष करून त्यांच्याकडून चांगले इशारे आणि शस्त्रासको मिळवू.” चरकाचारी म्हणाला.

बसिल्यास. मकरकेतूचा इलाज, शस्त्र-चिकित्सा वगैरे वगैरे करून त्यात यशस्वी आलो तर आपल्याला कमकाक्ष महा-राजांच्या बरवाशात वैद्याचार्य म्हणून मानाची जागा मिळेल, होय की नाही? काय वाटते तुम्हांला?” नारायण आश्चर्य-चकित झाल्याचा अस आणून म्हणाला.

“आचार्यपद मिळेल की नाही, हे नाही मला माहीत, परंतु शस्त्रचिकित्सा करून तुम्ही मकरकेतूला शंभू शकला नाही, तर मंत्रीसाहेब स्वतःच तलाबाच्या काठा-वर तुमची दोघांची मुंडकी उडविलील. हेपेखील लक्षात जवू द्या.” जयशीलने त्यांना सावध केले.

“हं काय मंत्रीसाहेबांनी भाष्या जबाब-दारीवर सोडले, तर मी बहुकाळाचे आवाहन करून या दोघांचा बळी त्याच्या चरणी वाहीन! तसे केल्याने आपलेच कल्याण होईल असे नव्हे तर साऱ्या जगाने कल्याण होईल!” सिद्धसाधक जणुकाही त्याला ती संघी मिळणार, असे दर्शवित म्हणाला.

जप्यां तासाभरात सर्व जण डोंगरी तलाबाच्या काठी उभार करविलेल्या मंत्री-साहेबांच्या तंबूजवारी येऊन पोचले. मंत्री धर्ममिजाने एकदां सर्वांवर आपली नजर फिरविली. नंतर आदराने जयशीलकडे वळून म्हणाले—“तू महाराजांच्या मुलाला व मुलीला पळवून नेणाऱ्याला बंदी केलेस. मी तुझे अभिमान करतो. या दुष्टाने

युवराजांना आणि राजकन्येला कोठे लपवून ठेवले आहे?"

जयशीलने सर्व वृक्ष मंत्रीसाहेबांना थोडक्यात सांगितले व म्हणाला—“धन्यसाहेब, मकरकेतूची शस्त्रचिकित्सा करून पहिल्याने त्याच्या वगलेंतली तलवार व खांद्यातला बाण काढविला पाहिजे आणि त्याच्या जखमा भरल्यावर त्याला विचारामे की त्याने दीघांना कोठे लपवून ठेवले आहे?”

“ठीक, भला भ्राम्य, तसेच करू या. त्या वेळी त्याने खरे सांगितले नाही तर त्याला हत्तीच्या पायांजाली पुढेवून त्याला नरकलोकात पाठवितो येईल. तरमय ठरलं.” धन्यसाहेबांनी असे म्हणत करड्या नवराने एकदां मकरकेतूकडे पाहिले.

ते सर्व बोलणे मकरकेतू लक्ष देऊन ऐकत होता. तो म्हणाला—“जेव्हा जयशीलराव! मज जलप्रहाने बरेच दिवस झाले पाण्याचा स्पर्श केला नाही. या मोठ्या तलावात त्याला एकदां पाणी पजवून आणावे, म्हणतो.”

Full Screen

18 / 58

बरोबर जलप्रहाच्या पाठीवर राहणार नाही तर मज कापल्या हातावर तुम्ही देऊन पसार होणार नाहीस कशा वरून?” असे म्हणत जयशील जलप्रहावर चढून उभा राहिला. सिद्धसाधकही चढला.

मकरकेतूने जलप्रहाला तलावात गिरायला खूण करताच हत्ती तलावात झोल पाण्यात गेला. तेव्हा मकरकेतू जयशीलला म्हणाला—“आता माझं भरण टाळणे शक्य नाही, हे मला विसतेच आहे, माझ्या जखमा भरल्या तरी आणि नाही भरल्या तरी!” असे म्हणत तो एक क्षणभर बांबूला आणि एकदम उच्चरस्वराने जयघोष केव्यासारखा ओरडला—“हे मायासरी-बरेचकर!” आणि उत्तर जलप्रहाला सर्वोधान करीत म्हणाला—“हे जलप्रहा! पाण्यात बुडो मार आणि चळ पुढे!”

दुसऱ्या क्षणाला जलप्रहा जयशील व सिद्धसाधकासह पाण्यात बुडाला. (क्रमशः)

संत्याश्याचा पक्षपात

विक्रमादित्याने हट्ट सोडला नाही. तो छातानबळ घेता. प्रेत सांघावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मोनपणे स्मशानाच्या दिशेने जातू लागला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला—“राज्य! तू कोणासाठी एवढा पक्षपात करून इतके कष्ट करीत आहेस कळत नाही. परंतु त्वंसंगपरित्याग करून नाक धरून तपश्चर्या करीत नसणाऱ्या वृद्धी मूर्तीच्या मनातही पक्षपात असतो. त्याचे उदाहरण म्हणून मी तुला ज्ञानशेखराची गोष्ट सांगतो. तका वेळून ऐक.” असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

फार पूर्वी घनवर्मा आणि धीरवर्मा नावाचे दोन राजे परस्परान्न लागून असलेल्या पेशाचे अधिपती होते. दोन्ही राज्यांच्या सरहद्दीवर असलेल्या जंगलात ज्ञानशेखर नावाचा संन्यासी एक कुटीर बांधून त्यात

वेताळाच्या गोष्टी

तेव्हा ती पेटी उघडून पहा. तुम्हाला काही तरी समाधानकारक तोंड नक्कीच मिळेल. परंतु या पेटीच्या मदतीचा उपयोग कसा करून घ्यायचा हे मात्र तुम्ही आपापल्या बुद्धीने ठरवायचे आहे. प्रत्येक सहान प्रश्नाचे उत्तर मिळावे म्हणून पेटीचा उपयोग करतां कामा नये. तिने दिलेल्या सहायीचा दुरुपयोगही करतां कामा नये. याविषय काही प्रश्नांचे दिसल्यास मी या पेटीचा परत घेईन. मी काही काळ समाधीस्थ राहीन. मी तुम्हां बोले उघडायचे कोणी माझे ध्यान भंग करू नका."

असे सांगून त्याने दोन हस्तीदंती पेटीचा कडकट्या, दोघां अधिपतींना दिल्या आणि स्वतः समाधीस्थ झाला. दोघे अधिपती त्या पेटीचा घेऊन आपापल्या राजधानीला निघून गेले.

घनवर्माने मंत्राचा व व्यापाऱ्यांचा दुष्काळाना प्रश्न कसा तोंडवाचा याविषयी सल्ला विचारला आणि बराच वेळ उहापोह होत राहिला. परंतु समाधानकारक असा एकही निर्णय होऊ शकला नाही. म्हणून त्याने पेटी उघडून पाहिली तेव्हा त्याला फार मोठे धन पेटीत आढळले. त्याने ते धन वापरून इतर देशांतून धान्य विकत

दुष्परिणामापासून प्रजेला बांचविले. दुष्काळ झाला तेव्हा आणि संपळा तेव्हा प्रजेला कळलेच नाही.

परंतु धीरवर्माने तसे केले नाही. दुष्काळाला तोंड द्यायला त्याने इतर काही मार्ग निघतो का, पाहिले. त्यापासून काही फायदा झाला नाही, तर हस्तीदंती पेटी उघडायची असे त्याने ठरविले. त्याने देशातले धान्य देशाबाहेर जाऊ नये यासाठी सावधगिरी बाळगली. व्यापाऱ्यांजवळ जेवढे धान्याचे साठे होते ते स्वाधीन करून घेतले. त्याने ते धान्य राज्यभर वाटले. प्रजेला पोटभर खावला मिळाले नसले तरी धान्य पुरवठ्याच्या जमावी कोषी मेळू नाही.

धीरवर्मपेक्षा आपण प्रजेचे हित जास्त केले याबद्दल घनवर्मा गर्व करू लागला आणि म्हणाला—"आपल्या देशाला सर्व देशांपेक्षा सुखी व समृद्ध करण्यासाठी यत्न करावा असा माझा विचार आहे. दुसऱ्या कोणत्याही राजाला तेवढे यत्न मिळतां कामा नये. त्यासाठी तुमचा सल्ला मी विचारतो आहे." घनवर्मने मंत्रांना व सल्लागारांना विचारले. ज्ञानसेवरने दिलेली हस्तीदंती पेटी उघडून पहावी, असा त्यांनी सल्ला दिला.

घनवर्मने हस्तीदंती पेटी उघडून पाहता तीत फक्त एक चिट्ठी सापडली. चिट्ठीत "प्रतीक्षा कर." एवढेच लिहिले होते.

त्यानंतर आणखी काही दिवसांनी परदेशातून कोणी एक घोर वैज्ञानिक घनवर्माच्या भेटीस आला आणि म्हणाला—"महाराज, माझ्याजवळ एक यंत्र आहे. त्याच्या सहाय्याने भूगर्भात दडलेल्या धातूंचा शोध लागू शकतो. त्याच्या सहाय्याने आपणांस अनेक तऱ्हेच्या धातूंच्या वस्तू सापडतील. अशा तऱ्हेने अपार संपत्तीचा लाभ आपल्याला होईल. परंतु आपल्याला जी काही संपत्ती घाबेल तिच्यातला अर्धा बांटा मला द्यावा लागेल."

तपस्वर्या करीत येसे. दोन्ही राज्यातले नागरिक त्यांच्या समोर उभ्या राहिलेल्या राजस्या किंवा प्रदत्त त्या संन्यास्यांना सांगून त्यांच्या सल्ल्याप्रमाणे वागत आणि आलेल्या संकटातून सुटका मिळवीत.

एका वर्षी पुरेसा पाऊस पडला नाही आणि दुष्काळ पडण्याची चिन्हे दिसू लागली. दुष्काळाला तोंड द्यायला काय करावे या-विषयी सल्ला विचारण्याला घनवर्मा व धीरवर्मा एकाच दिवशी त्या संन्यास्याकडे आले.

ज्ञानसेवरने ते दोघे म्हणाले ते ऐकून घेतले व म्हणाला—"बाबांनो! मी तुम्हां दोघांचा एकेक हस्तीदंती पेटी देतो. तुमच्या

सांगितले तेच सांगितले.

परंतु धीरवर्मा त्या वैज्ञानिकाला म्हणाला—“तुमचे ते येथे तुम्ही विकायला तयार असाल तर ते विकत घ्यायला मी तयार आहे. तुमच्या सहाय्याने भूगर्भात मिळालेल्या संपत्तीचा अर्धा वाटा मी कोणत्याही परिस्थितीत घ्यायला तयार नाही.”

“हे पंच माझ्याशिवाय इतर कोणत्याही तयार करू शकत नाही. म्हणून मला ते कोणाला विकायचे नाही. अट मान्य न करून तुम्ही इतर तऱ्हेने प्रयत्न करून पाहिलेत तर वनात वर्षे लागतील तुम्हाला संपत्तीचा शोध लावायला. तुम्ही धनवर्माच्या पन्नास वर्षे मागे रहाल.” या शब्दात यांचे विश्वास कळला व ते देऊन वैज्ञानिकाने धीरवर्माला सावध केले आणि तो निघून गेला.

काही दिवसांनी ज्ञानशेखर समाधि संपल्यावर दोन्ही राज्यातली परिस्थिती कशी आहे हे पाहण्यासाठी निघाला. धीरवर्माने दुष्काळात त्याने प्रजेला अन्नपुरवठा व्हावा यासाठी केलेल्या प्रयत्नांचे आणि हस्तिशंती पेटीचा उपयोग एकदाही न केल्याचे सांगितले.

धनवर्माने त्या पेटीचा उपयोग करून प्रजेच्या सुखासाठी त्याने कायकाय कामे

देशाची सुस्थिती प्रत्यक्ष दाखविली. परंतु ज्ञानशेखरने धीरवर्माला दिलेली हस्तिशंती पेटी त्याच्याजवळच सोडून दिली आणि पनवर्गाने देशात पकडून बाणलेली प्रगती व भरभराट प्रत्यक्ष डोळ्यांनी पाहूनही हस्तिशंती पेटी त्याच्याकडून मागून परत घेऊन गेला.

येथवर गोष्ट सांगून वेताळ म्हणाला— “राजा! ज्ञानशेखरने असे का बरे केले असावे? धीरवर्माच्या बाजूने त्याने फ्लपात केला म्हणायचा का? की धनवर्माला त्या पेटीचा आगली जास्त उपयोग करून नेण्यासारखे काही उरले नाही म्हणून? या शंकांचे समाधानकारक उत्तर नाहीत असूनही तू दिले नाहीस तर तुझ्या डोक्याची शंभर टक्के होऊन तुझ्याच पायावर लोंबू लागतील.”

विक्रमादित्य उत्तरादाखल म्हणाला— ज्ञानशेखरने धनवर्माकडून पेटी परत घेतली त्याचे मुख्य कारण धनवर्माने दोन्ही अटी मोकल्या होत्या. दोन्ही वेळा त्याने कोबतीही

मोठी समस्या उद्भवली असूनही पेटी उघडून पाहिली. दुष्काळात स्थलच्या प्रयत्नांचे करण्यासारख्या कामांचा त्याने विचारही केला नाही. त्याने पेटी उघडून प्राप्त झालेले धन खर्च करून जात्यापायशी विचार घेतली. प्रजेला काही नवे शिकण्यास त्याने संधीच दिली नाही. दुसऱ्यांदा त्याने आपल्या देशातील लष्ठा भूगर्भभंडार वैज्ञानिकाला फुकट देऊन टाकला आणि पुढल्या पिढींसाठी दारिद्र्य भोगायला परिस्थिती निर्माण केली. यात प्रजेचे हित होईल असे समजून धनवर्माने प्रजेचे वास्तविक नुकसानच केले. धीरवर्मा स्वयंभूताने प्रत्यक्ष सोडविण्याच्या छटापटीत होता व तो पेटीवर मुळीच अवलंबून राहला नाही. म्हणून तो पेटीचा दुरुपयोग करील हा संशय राहला नाही. म्हणून धीरवर्माकडे पेटी राहू दिली आणि धनवर्माकडली पेटी परत घेऊन गेला.”

अशातच राजाचे मोनभंग होताच वेताळ प्रतासह अवृश्य झाला आणि शाळा जाऊन लोबकळू लागला. (कल्पित)

त्या अटीस धनवर्माने मान्यता दिली आणि त्या वैज्ञानिकाच्या सहाय्याने धनवर्माला खरोखरच सोनं, चांदी, तांबे, लोखंड वगैरे धातूंचा अपार साठा सापडला. त्याने कबूल केल्याप्रमाणे त्या वैज्ञानिकाला अर्धा वाटा दिला. त्या धातूंचा उपयोग केल्याने देशाची आर्थिक परिस्थिती कल्पनेबाहेर सुधारली.

ते पाहून धीरवर्माला त्याच्या संस्थांनी मुल्ला बिला की त्याने आपल्या हस्तिशंती पेटीच्या सहाय्याने देशाची आर्थिक स्थिती सुधारण्यासाठी प्रयत्न करून पहावा, परंतु धीरवर्माला तो सल्ला रुचला नाही. काही दिवसांनी तो वैज्ञानिक धीरवर्माला

राजा, सेनापती व प्रधान जमात्य तिथं बालपणापासून जीवश्चकटस्थ मित्र होते वडील निवर्तल्यावर जसा जयंत राजा झाला

बांधलेले आहेत. तेव्हा मी राजा असलो तरी काय कायदा होणार आहे?" अथर्वने आपल्या भगवानाकडून अंकन ठाकले.

त्यानंतर राजा बेशुद्ध होऊन पडला. वैद्यांनी औषधपणी व उपचार घेतल्यावर तो बुडोवर उभा राहिला.

जे पाहून प्रधानाने उत्तर मध्याला आला. त्याच्या सल्लावरून त्याने आपला विचारविनिर्माणाने घेतला. त्याने राजाच्या आल तरच राजागजाची तब्येत सुधारेल.

ते कसे काय होणार? हा विचार करत पूर्वीसमूह त्याची कायदा घेऊन चालले. राजा आहे? विक्रमच्या राजाचाच हाच पत्नीच्या त्यांना सेनापती पद सोडवे लागले. त्याच्या आज्ञेच्या हातात राहून त्यांनी ते पद सोडले. परंतु विक्रमच्या खापर पत्नीबाबत काय राहिल होतं? कायदे मंत्राने निवेदन केले.

'न कसे काय? सदांनी एक स्वभाव विचारले.

कायदे मंत्राला मी माहीत नव्हते तरी त्याने मन्त्रा दिला तो सर्वांना पटला.

'परमेश्वर कुणा या वेळीही काय होणार नाही. राजपुरुषांनाच विचारले.

स्वयंस्या करून त्याची मर्जी कधी आहे. माघा निर्णय घेऊन महाराजांची प्रकृती पुन्हा पहिल्यासारखी व्हावी या गोष्टीची जबाबदारी आपल्यावरच राहिल राहिली.'

अशात म्हणाला.

राजाची आज्ञा आम्हाला एका विशेषतः शत्रूच वसून सर्व एक होतं. राजपुरुषांनाच त्याच्याकडून तनुपूर्वक पाहिले. तेव्हा त्याने खुपून हातात दिव्य नेत्रां जादूवर काही प्रकृती काढणार ह्या गोष्टीची राजपुरुषांनाच खात्री वाटली.

राजा आहे. मी देवाच्या आराधनेची तयारी करतो आणि त्याचा अनुग्रह आहे. का पाहून नांगरी मी आपल्याकडून प्रचलाची शिकवण करीन. पाहू या काय होते ते? म्हणत राजपुरुषांनी तेथून निघून गेले.

अन्तरात्मांनी देवाला मी जपूरीहीत आहे. भटून त्यात योजनेला उपाय घेऊनकात सांगितला.

दुसऱ्या दिवशी राजागत राजपुरुषांना प्रवेश करतानाच निघून गेले. मी समाधी लावून वसतं असतां मला एक अदभुत दृश्य दिसले. विक्रमचे तुरुंगले बोन एका फावल्यात आणत आज सकाळी दबक्यात टाकले आहे. मला जे दृश्य दिसले.

त्यात ते थोटे काही वेळ हलक वसलेले दिसले. त्याच्या हलक्यावरून देवाच्या अनुग्रह आपल्यावर आहे. हे सिद्ध होते. तेव्हा विक्रमजिन आपल्या एका जन्मा कडे प्रमाणे सेनापती पदावर राहायला पुढील तयारी नाही.

"हा समतार केव्हा होईल हा? प्रधानाने विचारले.

"महाराज आज मायकाळी देवळात आले तर नक्कीच हा चमत्कार त्यांना पहायला मिळेल. राजपुरुषांना म्हणाले. त्या दिवशी मध्य रात्री राजा प्रधान भक्ती प्रमुख नामावर राजकाळातील दबक्यात टाकले आहे. सर्व आपापल्या मार्गावर

तसाच विक्रमजिन त्याचे वर्डेल बागल्यावर दगाचा सेनापती होऊन होता.

जयंत या काळजीने अचरी आत्मिक व्याधीत आजारी पडला. राज्यकारभाराचा सर्व काम प्रधानावर राहून तो अचरित राहू लागला. विक्रम सेनापती पदावर मरले. तर राज्यक काम हाईल अशी काळजी करीत राजाने कायमचे अंतराळ धरले.

विक्रमजिन राजाला भेटला व त्याची समजूत घाली. महाराज आपण काळजी का करता? मी आदर्यभर आपला गुलाम आहे.

विक्रम, परंतु पणाय काय? तुझ्यावर सेनापती पदाचा भार ठेवला मणार नाही.

वसुधाधर राजपुरोहित देवळाच्या गाभे-
राम राम काढघाच्या पेटीसारखी कप्पा
अमनकी व काकुलीन नववीच एक शय्याची
पेटी घडून बाहेर आले त्या पेटीच्या
खालच्या बाजूला कापूस घाडून देवळा
होता त्याच्यावर कापलले शींग ठेवले
होते ते निळार गंगे होतं दाहोरी गंगे
बाहेर होतो मी पेटी पुरोहिताचा शय्या
होता होतो पुरोहिताने तो पेटी मर्चाचा
दाखावली व त्यानंतर समाधिस्थ होऊन
राम राम धारचा वेळाने होले शोधून घेत
लागले परतकरा! अमन्यावर अतुष्ट
कर ते भक्तवत्सल अहंसा तुझ मी या
दाहोरी काय आहे हे मागण्याचा अतुष्ट
कळत आम्हा सर्वांना आनंद होईल असे
कर

शेतनर धोड्याच वेळाने परीतले दाह
बारपासदा हलके व वर खाली झाले
सर्वजण ते पाहून वकिल झाले त्यानंतर
राजपुरोहित एका देवळाच्या नव्याचाकड
घावत गेला आणि ते दोर पाण्यात राहून

28

15

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

127

माससर्वसा देवळाच्या मास पुरोहिताची
बार पहात वसुधाधर देवळाच्या च्यात च्यातली
पुरोहिताच्या हातातली पेटी काढून घेतली
राजपुरोहिताच्या हाताचे मधले बाज त्या
पुरोहिताच्या हाताचे बाजला भाकतून बाहेर
घालून हात घालून विद्या रंग लावून
त्याच्या वरती गंगेचा व दारु रंग लावून
होता सर्वांना झाले दारु पाहिले ते
पुरोहितानेच होते

या प्रदर्शनाचे परिणाम असा झाले
को सर्वांच्या मनाला खात्री झाली की
देवळाचे अतुष्ट आहे त्यानंतर विक्रमचे
समयक तेच सत्तापती पदावर करण्यात
आली महाराजांना या सगळींचे प्रेम
बघावे अतुष्ट झाला राज्यभर विजय रंग
झाला पन्नाचा राजा जयनचा एक मामने
राजा झाला दोघाचा मदत झाला आणि
पन्नाच्या राजाचे भुक्ता मिळाली यत्नेच
जयनने अतुष्ट वष मुळीतूनच राज्य केले

संन्यास्याचा संन्यास

धर्मपुत्री येथे हरिहर नावाच्या एका मुल
राम गुरुथाला दोन मुला होते मोठा
राम वीस वर्षांचा आणि धाकटा राम
अठरा वर्षांचा होता राम विद्याभ्यासाने
मागे पडला व्यवहारज्ञानही त्याला बत्तचच
होत त्याला काही कापडशा घेत नव्हता
श्याम विद्याभ्यास मागे घरी परतला
म्हणजे त्याची बांधागणी करू लागले आणि
रामच्या अज्ञानाची बदा उडवू लागले
श्यामला रामला आयुष्याचा कुराळ' यक
लागला त्याचे सुमार स अठरा नावाचे
एक संन्यासी त्याच्या बरो मित्रा मनावला
आला

थडे नव गावाबाहेर एका गुहेत रहात
अस राम दररोज श्रद्धानंदाला भिक्षा
दाखोत असे एकदा श्रद्धानंदाला भिक्षा
घातल्यावर रामने विचारले स्वामी!
आज आपण विशेष खूप दिसत?

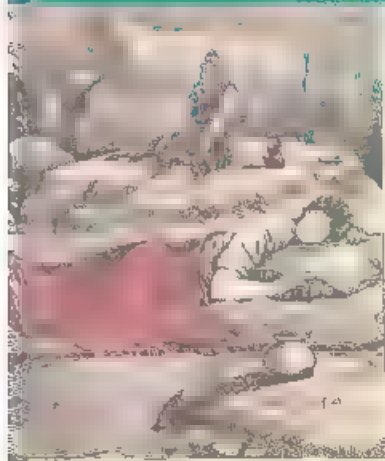
श्रद्धानंद म्हणाला-- 'बेटा! आम्हा संन्या-
स्यांना मुखदुख असे काहीच नसते आम्ही
ज्याची ताते मोडले आहे म्हणून आम्हाला
कमलीच काढतो नसते

ते एकदा रामला वाटले आपणहे संन्यास
घेतल्यास आपला भादरे दाढील त्याने
श्रद्धानंदांना विचारले-- 'स्वामी! मोसूदां
संन्यास घ्यावा म्हणतो आहे तेव्हा काय
काय करावे मांग शकले काय?'

श्रद्धानंदांनी शेत चित्ताने त्याला
विचारले बरा नू बरेस वर्षांचा दिसतो
आहेस संन्यास घेण्याचा विचार तुझ्या
मनात काय काय आला? ते काही जसो,
संन्यास घ्यायचा तुझ्या मनाने एका निश्चय
केला असेल तर नू गावाबाहेरच्या माझ्या
गुहेत सध्याकाळी ये बी तुला दीक्षा देईन''

त्या दिवशी सध्याकाळी राम श्रद्धानंदांच्या
गुहेत गेला. श्रद्धानंद त्याला म्हणाले-- 'तुला

संन्यास शब्दाचा अर्थ संभितो. संन्यास म्हणजे सर्वसंग परित्याग कर नातेगते, सुख आणि संपत्ती सर्वांचा त्याग. 'मी आणि 'आम्ही' ही भावनाच सोडून द्यावी लागते. जगाशी असलेले नाते कायमचे तोडावे लागते."

रामू संन्यास्याच्या पायांवर मस्तक ठेवून म्हणाला—"महात्मन्! मी एक सामान्य माणूस आहे हे सर्व एकाएकी सोडणे मला कसे शक्य होईल आपुल्याचा मला वीट आला आहे एवढे खरे. मी आपल्या जवळ राहून आपली सेवा करीन व एकेक वस्तूचा त्याग करीन."

श्रद्धानंद विचार करून म्हणाले—"ठीक, पायरी पायरीने संन्यास ग्रहण करण्याचा

"महात्मन्! मला घराचा मीट गळीत नाही म्हणून मी सर्वात आशी आपल्या घराचा संन्यास घ्यावा म्हणत आहे" रामू म्हणाला

तरमग तू आजपासून गृह संन्यासो बाहेर तू सांझाजवळ राहो जो श्रद्धानंद म्हणाले

रामू राती परत न आलेला पाहून बरची मंडळी काळजी करू लागली दुसऱ्या दिवशी श्रद्धानंद शिक्षा मागायला आले तेव्हा हरिहरराबांनी त्यांना रामूला कोठ पाहिलात का, विचारलं. श्रद्धानंदांनी तो त्यांच्या गृहेत रहायला आल्याचे सांगितलं सर्व गोष्टी एकूच घनच्यावर हरिहरराबां म्हणाले "त्याला संन्यास घ्यावासा का वाटतो आहे कळत नाही!"

"ते मला माहीत नाही. त्याला जग्य त्याचा वीट आला आहे. हे वैराग्य किती दिवस टिकेल हे नाही मला काहीत तुम्ही जाऊन भेटून विचार पाहिजे तर आला परत तर घेऊन या पण तो परत येईलसे मला नाही वाटत. परंतु तुम्ही जर मधूनमधून बेंजल भेटत राहलात तर त्याचे मन कदाचित मालटेलही असे सांगून श्रद्धानंद निघून गेले

मनाच्या तळ आईवडिलांना डोळ्यात आली आणि मूलाला परत घेऊन घाला सांगून पाहिले परंतु त्याचे मन मालटले नाही

रामू नमिनीवरच झोपत असल्याचे कळतावर हरिहरराबांना राहिले नाही त्यांनी एक गादी व पांघरूण ओकवाकरवी गृहेत पाठवून दिले श्रद्धानंद खातात ते बघ रामूला कसे वचेल असा विचार करून रामूनी आई त्याच्यासाठी निरनिराळी पक्वान्ना तयार करून दररोज पाठवू लागली रामूचा बिलाता घालून द्यायला एक रात्री दररोज येत असं. एके दिवशी तो घुटपुटू लागला—"आमच्या छोट्या मालकांचा काय झालं आहे कळेल संन्यासी झाले आहेत

आणि मला डोंगर चढून बरोज यावं लागतं आहे, अंधरणा पांघरूणाची व्यवस्था करून द्या जाले

ते ऐकत रामूच्या मनात अंधरणापांघरूणाची इच्छा राहिली नाही त्याने आपला बिलाता गुंडाळून बेंजल आल्या मंडळाला सांगितले आणि श्रद्धानंदांना म्हणाला—"बाजपासून मी आपल्यासारखाच नमिनीवर झोपणार आहे."

'तरमग तू बाजपासून शय्यासंन्यासी' झालास' श्रद्धानंद म्हणाले

आयजी काही दिवस झोपले. रामूला आठळत आले की, त्याच्यासाठी जेवण घेऊन येणारा गडीदेखील कुरकुर करू लागला आहे तेव्हा त्याने श्रद्धानंदांना सांगितले की,

मला शायंपासून स्वादिष्ट भोजन करण्याची इच्छा नाही' आपण जे खाता तेच मी खाईन" त्यानंतर त्याने जेवण आणण्याच्या नोकरीला जेवण आणण्याची गरज नसल्याचे सांगितले.

श्रद्धांतर्भावी रामूचे मन घट्ट होत चाललेले ओळखले आणि म्हणाले-"बेटा, तुझे मन हळूहळू परिवर्तन होत चालले आहे, आतां तू स्वादभन्वासी' झाला आहेस."

रामूला फार बरे वाटले. मुलाची विरक्ती चाकट चाललेली पाहून हरिहरराखानी मुलाची समजूत घालून त्याला घरी परतवून नण्याचा प्रयत्न करून पाहिला परंतु

॥ १० ॥

॥ १० ॥

दिलो तो तू पुन्हा एकदा विचार कर ब्रजवीत रवना तुला २ घरी परत घ्यायला त्यात तमसाल पर तुला घरातल्या इस्तरीवली एक कुत्रा आया व एक पैसादखाल मिळणार नव्हा तुला आणखी भोक लागत मर्यामी म्हणून रहावे लागेल"

रामूच्या आईने अशा मुलाची व्यर्थ जन्म दिशवहून नसण्याला नाव ठरवी

परंतु रामू धोतपणे म्हणाला-"आई तू उगाच कशाचा मनाचा एवढा रावून घेतेस? मला आजपासून कोणी आई नाही किंवा बाप नाही पुन्हा कधी मला भेटा-मला यायची गरजच नाही"

माइलाबाने रामूचे आईवडील हनाका होऊन घरी परतले

त्यानंतर रामूचे श्रद्धाभंगनाचा भंडून मने वृत्त सांगितले

श्रद्धाभंग म्हणजे- वरत' तू या क्षणा पासून बांधवसंग्याती सांज्यात लवकरच पूर्ण संन्यासो हाक्षोच

आणखी काही दिवस लज्जत अप्सरे गारखी एक गुंवर गाछासतरा खपापी मुलगी रामूला भेटायला आली तिच्या पाहिलांज रामू वैहमान विचरला

॥ १० ॥

तित विचारल

रामून लवकरच तिच्या मागणीकून पड-यावर विचार कर असे हो तू मजलां वळस का' नों त्याचा मागणीक होनी, प म वयाची त ने तिच्या त्रिहात न्याच्या मागाच करत पाव वयाची दुस-या एवढा गावा वळस राहू लाग' होत

"रामू! काळज आम्ही आली तू हकडे असल्याचे वळल सया मजवेक वाट परगन भेटायला आत नसितो म्हणाली

'मी संन्यास घेतला आहे मला घरदार आहेथप कोणी नाही मला म्हणाला

'म्हणजे तू एकटाच?" नलिनीने विचारले

"मला कोणत्याही वस्तूची गरज नाही येथल्या जीवनावर मला समाधान वाटते."

रामू म्हणाला

तरमग राहू भविष्य नपरच मी मुला मनास वरत वाट राहली म्हणाला

नसितो तुझ माइयावर मम भाई म्हणजेस? माइयात असं विचार आहे की

कव? माइयात काही नाही, म्हणून तर मी संन्यास घेतला आहे" रामू म्हणाला

'राव' असे का म्हणायला तू का पाहिल की पु संपुर्ण भेटवमे वाटत तुझ्याला

बराच वेळ योक्त रहावेसे वाटते तुझ्या-जिजाय ह जग मला ओफ आक वरत

रामू! मग मी काय करू?' नलिनीने मन मोकळे करून विचारले,

नांजली म्हणाली त मीकून रामुका
आनंद झाली तरा म्हणाला- मी आता
सवयवना लागव विला वहे पुन्हा माझ्या
पासून काय मुक्त मिळणार? मी मरणा
विचार सोडून दे भयानक वाटस मर
उद्या येऊन येत

त्या चिवडी राणी रामुका झोप लागेना
तळमळत घडून होसा पमिनीवर त्याला
बाटू लागले उद्या नलिनी येईल का? आली
तर किडी बरे होईल? आणि नलिनी
संगीतारव अशी तिला भेटणातर रामुका
फार हलके वाटत

रामू तुझा त्रिवाण मला घर खायला
घावते मी श्रेष्ठ रावते तुझ्याचंगी मी
मुद्धा सन्ध्याम व्यायच ठरीवत आर
नलिनी म्हणाली

त्यानंतर राम अछानंद वसत होते तथ
शला व मृदस्वरान म्हणाला 'महास्व'

वेत काय पाहिल तुम्हा? व खपस
आणखी कलावा मंग्याम व्यायचा विचार
आहे तुम्हा?" अछानदांनी विचारले.

व्याय म्हणतो "राम म्हणाला

घडोडर राम म्हणाला व मीकून रक्ति
आल त्यानंतर रामुका तड सवे वृ गन
मक्त म्हणाला एक आहे वरी जा
मुखन रहा आजपर्यंत तुझ्यावर खरे प्रेम
कोणते दायविल नाही म्हणत आयुष्याचा
थोड आता हाता तुला तुला प्रेम
व मंगारी एक तरणा भयानक निच्या
संगीत तुला मंगयव प्राप्त झाल तुम्हा
दवे सुखी व्हा तुम न राधांचे वीकन
सुखी होवो

रामून अछानदांचे पादावर मस्तक
स्वन प्रणम कला आणि त्याच आशीर्वाद
घडून नांजलीचा चंगीवर आपल्या घरा
वरत आले व मृदस्व झाले वदल वदल
मवेना आनंद झाला आणि सर्वांना त्याला
आपका जीवनात मिळतून घेतल रामुका
संगीत सधून इकडे ते वर विविधा
लग भाडीला झाला दायांचा मंगार
सुखाचा झाला

व्यापाराचे गुपित

एका गावो मीकून नांजली एव व्यायच
रहात अस त्याच गावकऱ्यांनी अचल
बाणस मवध ठरवत होते म्हणून त्याला
वांस्तव नाचले मिळाले होते

रामुकाच्या दान मलग होते त्याला
वरा की, त्याच्या मळतून हा गावचा
वास्तव बाणस नाच मिळाले हाच
माठा मलग मंगीपती बाणाच्या वदला
मान देई आणि त्याच्या सुचनप्रमाण वाम
परतु धाकटा काजीपती वीर मळलाकशी
होता, अखेक गोष्टीत बाणाच्या वावलाकर
पाऊल राकून बाणस त्याला आवडत नसे

ना लक्षापरी बाणाच्या वान पहात गा.
रामुकाच्या व बाणाच्या त्याच त्याच
माठा दिका बाबा रे! जो व्यापारी
उमच्यात रक्त आपले हित मानतो तो
मळजे लक्षा मंद होत नाही, परंतु वेडमानी
करून व्यापार कला तर असली स्वप्ने

बाणाच्या हाऊ धकतान बाणस मळ इमान
हतवारी व्यापार करून आदर्य धाकवाव
दे बरे

परतु बाणाच्याच्या व्यापार झणण
तुम्हा पहातोचे वाटत ना म्हणाला
वाया, आजपर्यंत ज्या पद्धतीन आपण
व्यापार करत आहा ना घाडत घते
व्यापारस नाही आपण मूळान बाणस
वास्तव शकत नाही मी या गावात राहून
रामुह व्यापार करणारा मलाच नयार
नाही

बाणापती बाणाच्यावर एवदा राज
मानीस मेला होता त्या बहुराचे विव
याच्या नजरेसमीर नाचत होते ते शहर
आता पार बदलून गले होते. मोठमोठ्या
इमारती आणि रस्त्यावर नेहमी गर्दी,
होळ्यात खुमणारी दुकानांची दिवाबत्ती
आणि सजावट, मोठ्यामाड्यांवर खवायच

शहरात जाऊन व्यापार करायचा आहे त्याचा भय निरास होऊन पाहिले. त्यांनीही मुला सोडून घेऊन समवेत होऊन तेथे पोहोचले. त्यांना ते शहरात नेऊ दिले. गाडीला पर त्याचा भय धाडले.

मग आपल्या इच्छेनेच वारं इच्छे पाहिले. का कुठल्यापासून निरास व इत विचारले.

'ने करायची गरज नाही माझ्यात' असे सांगून कुठल्यापासून त्याचा एक उपाय देऊन निरास देला.

परी परक्यावर सोय्यात गुलाबा विलावून म्हणाला- मुलांनो! मी आपल्या इच्छेची वाटणी करण्याचे गरजिले आहे. काशीपतीला शहरात जाऊन व्यापार करायचा आहे. सुखाला जावे त्यान परंतु आपल्या घराची खरी मिथी जी आहे ती तुम्हा दोघांना कदाचित माहिती नसेल. आपल्या दोघ्यावर वारंवेच घेऊन आहे. हे मी तुम्हाला कधी माहित नव्हते परंतु आज ते मी किती देवता करू. आपण इच्छेनेच आपल्या करण्याचे गरजिले व मई मावकर कर्ज वपुलीमादी दोघ्यांमाग घेऊन ते रात्रीतले कर्ज फेडल्यावर जे उरले त्याची वाटणी करून घेऊ.

असे सांगून सोय्यात दोघा मुलांना

कुठल्यापासून दोघा मुलांना आपल्यावर करण्याचा मालम एक कुर्ज स्वताडणी आपणून व्याख्यासमय देवता.

मी पाहून काशीपतीचे घासब नव्हते आली ते आपल्या करण्या व करण्या आता तुम्हा उरलेच एवढे करण्ये असे वाटवून घेऊन दोघा ठेवत. आणि आज पर्यंत ते तुम्हा का नाही करत.

कुठल्यापासून शांतपणे म्हणाला- अरे मुला तुम्हा वारा इमान सोडणारा माणूस नाही त्याच्यावर माझा पूर्ण विश्वास आहे. माझा तुम्हा सर्वांना धक्का मारून घरावाहेर जावता आता रसने.

आपल्या मी तुम्हामधल्याच्या व्याख्यासमय आपल्या मवे महत्वाकांक्षावर पाहण.

फिरणार असे काशीपतीला वाटू लागले. तो म्हणाला "हे पत्ता, कुठल्यापासून मी शहरात जाऊन म्हणूनच मोठा व्यापार करण्याचे ठरविले होते परंतु मला या गोष्टीची कल्पनाही नव्हती मी बाबांनी इतके कर्ज वाटवून ठेवले नसेल. मग तुम्हीच काही तरी मार्ग काढा. माणसा सारखे या जगात जगायला काही तरी उपाय केलाच पाहिजे मला. या आयुष्याचा मला वोट आला आहे.

'असा वावळीला आऊ नकोस रे! तुझ्या सारखा कर्तव्यगार मुलास असल्यावर आपाचे कर्जेही फिटले आणि घरातले दारिद्र्य कायमचे जाईल. म्हणून मी तुला सोडवून परावतो!' असे सांगून कुठल्यापासून काशी-

भरलेला माळ आणि हुकानातून नोटाची बंडले वगैरे पाहिल्यावर त्यांचे डोळे फिरले. आपण आपापसांना मितरेपणाने व्यापार केला तर आयुष्यात कधीच डोक्यावर काढता येणार नाही, असे त्याला वाटू लागले.

काशीपती परी आल्यावर बापाला म्हणाला- "मी राजधानीत जाऊन व्यापार करायचे ठरविले आहे. म्हणून मला भोडवलाची गरज आहे. माझा बांदा मला या मी जाणार आहे."

दोघ्यांमधल्या मुलांना असे समजावून सांगणे कळलेना त्याने गावच्या कुळकर्ण्याचा सल्ला घेतला. कुळकर्णी विचार

पतीला दोन हजार रुपये दिले व म्हणाला—
“समज व्यापारात कधी खोट झाली
आणि हे पैसे बुडाले तरी काळजी करू
नकोस माझ्याकडे ये. मी तुला आणखी
पैसे देईन, का कोणास ठाऊक तुझ्या
कत्तबगारीवर आशा विश्वास राहला
वाहे.”

काशीपतीला स्वतःच्या कानावर विश्वास
होईना तो कुळकर्णीला म्हणाला—“काका!
तुमचे कर्ज फेडणे तितकेसे जड जाणार नाही
यला. एका वर्षाच्या आत या दोन हजार
रुपये वार हजार करतो मी”

काशीपती निघून गेल्यावर कुळकर्णी

न पत्नीच ईश्वराने त्याला द्यायला द्यायला
पतीला नव वार पैसा मिळवून देतो थई
मोमूशा म्हणाला दोन्ही पैकी वाटो
ही हावा शकतो सर्वांचे घरे व्हावे म्हणजे
आलं

काशीपती दोन हजार रुपये मंजूर
वाटतात बॅला बाजारपेठेत एका मुख्य
स्थानी त्याच एक दुकान भाड्याने घेतले
इतर व्यापाऱ्यांशी मेलला करून त्याच
व्यापारासही चिचे आणि हळद खरेदी
करून त्या दुकानात पदार्थांच्या व्यापाराने
चांगल पैसे मिळविले त्याच इतर व्या
पाऱ्यांच्या मागास कधी दराने माल
विकला होता त्याचा सुब माल माला व
इतर व्यापाऱ्यांचा या भाताने कधी
विकला गेला व्यापाराने मनत त्या
भोल्याका थोडा मग थोडा परत त्याने
त्याच्या व्यापारातल्या कामाची म्हा
वाखाणणी केली म्हणजे ते तुम्ही
माठ घेऊ न वार आमच्या बाजारपेठेत
वास्तविक त्याच थोडा बुडाले अस काळा
यस मात्र विचार मुरू केला होता

अनन्व वार्तापत्राचा त्याचा एक विशेषण
बळाला सहा आणि न म्हणजे तो सर्व
जणे वार न म्हणाला अत्र कधी
सर्वांनी सल्ला दिलेले व प्रामाण्य दिलेले

करावाच असे तुम्हाला वाटते? कादा
पतान विचारले

तुमच्या वडची हळद आणि चिचे
लहान लहान व्यापाऱ्यांनी खूप खरेदी
करून ठेवली आहे तेव्हा तुम्ही या खेपेस
कांदे खरेदी करून सांठवा, पुढे किमती
वाढतील” व्यापाऱ्यांनी सल्ला दिला

कादा पतीने त्यांचे आभार मानले आणि
दुसऱ्या दिवशी दुकानाच्या भंडारात गाऊन
गुळ्या काद खरेदी करून सांठवला

खरोखर त्या काळात कांदाला एकही
मागणी नव्हती त्याचिवाद कांद्याची
आवक बाजारात मोठ्या प्रमाणात होत
होती म्हणून इतर व्यापारी स्वतः

दराने कांदा विकत होते कांदाचा भाव
उतरलेला पाहून काशीपती घाबरला
कांदाच्या स्थाने ज्या किमतीने कांदा खरेदी
करून साठवला होता त्याच्या कदा दराने
बाजारात माल विकला जात होता. त्याने
व्यापाऱ्यांना विचारले—“इतकर स्वस्त कसा
हो तुम्ही कांदा विकता आहात?”

“कारण आम्हांला स्वस्त दराने कांदा
मिळाला होता तुम्ही घाई करून जास्त
दराने कांदा खरेदी करून सांठविलात
तरी मिळ नका पुढे किमती वाढतील
तो पर्यंत पण चरा व्यापारात कवी
मुकवाम होणार नाही तुमचे आम्हांलाच
तुमच्याकडे विकत घ्यायला यावे लागेल’
व्यापारी म्हणाले

ज्या खोल्यातून कांद्यांची पोती मळून ठेवली होती त्या खोल्यांना कुळपे लावली परंतु दोन तीन महिने दर चढलं नाहीत. त्याने व्यापाऱ्यांना कारण विचारले. ते म्हणाले— "मित्रा! व्यापारात धार्डगदीन काम चालत नाही, हिंमत हारतो कामात नवे सर्व मनास हसत होते आणखी काही विवसांनी काशीपतीने सांठवून ठेवलेल्या कांद्याच्या खोल्यातून बाण येऊ लागली लोक ओरडू लागले. काही लोकांनी कुळपे सोडून कांदे रस्त्यावर फेकण्याच्या धमक्या घाबला सुरवात केली

काशीपतीने खोल्या उघडून पाहिल्या तर एकही कांदा खाण्यालायक उरला नव्हता व्यापारी नाथे ठंबू लागले. "अहो, कांदा उघड्यावर ठेवला नाहीतर कुत्रांनी एघडेमुढां तुम्हाला कळू नये, म्हणजे आश्चर्यच आहे बुवा! भगं तुम्ही व्यापार काम करणार?" तेव्हा काशीपतीचे डोळे दबडले व्यापाऱ्यांनी त्याला फवडिले व बोल्यात

तुला हा काशीपतीने जे तेव्हा तेव्हा माणस मिळणंच बरीण

अवघी काशीपतीने दुकानातून आणि खाज्यामधले गर्द हाटे बाहेर फेकविले आणि तिकाच्या हातात घेणे परतला

कुळवण्यात त्याला विचारलं काय ते दुकान आपसो पैसे हवे आता काय

तका कांदा! तुमचे कर्ज कडू शकलं तर मिळवली दान धरला काशीपतीने घरातून वृत्त मागिते

अस्य घरच लवकर हाटे तुम्हाले म्हणावयाच तुला फिरकत नाही ठराण घर आणध्यामाटो मीत तुम्हाला तयारला मागव तुला कर्ज दण्याचे नटक केले सोमसातवच पैसे मी तुला दिवू होते तुम्हाला वडिवांवर कर्जा नर्ज येत नाही! इच्छकणी म्हणाला

ते अवघ्यावर डोकावत एक अक्षर उतरल्यासारखे शाटके काळीगताला त्या नदर तो बापाच्या उद्वाघ होत वधी व मला नाही

किफायतशीर हिस्सेदार

एका शीरेवर गावाच्या बाजूला एक फळाचे दुकान होते. दुकानदाराने थोडे ठरले होते विकतल्या थोडे दिवशी एका गरीब तरुण मुलाने दुकानदाराकडे काही काम देता का दुकान वर म्हणून विचारले. दुकानदाराने त्याला नोकरीची गरज नसल्याचे सांगितले.

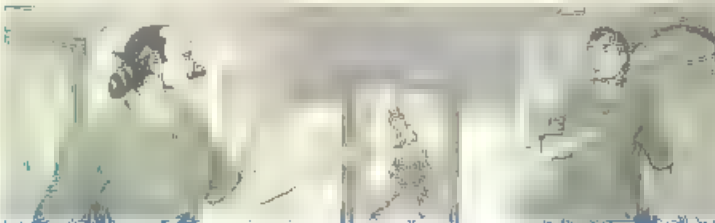
तरुण म्हणाला— "तरुण अस करता का? तुमच्या दुकानातले कारीक कारीक आंबे दग मना विकतल्या जी बाजूला विकतल्या इमेन उरलेले आंबे व पैसे परत आणून देत नसता तुम्ही त्यातले मनाला काढून ठेवते हा 'व्यापाऱ्याने काही फळे विकतल्या काढून दिली जी बाजूला चढलेले फळे विकतल्या नसता

त्या दिवशी दुकानात निघापेक्षा जास्त विक्री झाली म्हणून फळं तेजाच्या माणसाने सोब्याकडे सर्व फळं परत नेली व म्हणाला— 'बाब्या मेहनतीवरून सर्वांना दारुन ते हा

दुकानदार चकित होऊन म्हणाला— 'गुरुस्वा, तू तर एकदलीम फळ विकते नाहीस!'

तुमचे म्हणून बरोबर आहे परंतु तुमच्या दुकानातली फळे विकली येती नाक्याच घट मा म्हणून फळांचा भाव तुमच्या मोठ्या फळापेक्षा जास्त सांगितला म्हणून तुमच्या दुकानातले फळे विकली येती" तो बाबुस म्हणाला

दुकान निरुत्तर झाला त्याने खासगरी थोडे पैसे देऊन विरोध दिला

Full Screen

Full Screen

127

42 / 68

Full Screen

Full Screen

Full Screen

Full Screen

Full Screen

Full Screen

Full Screen

Full Screen

Full Screen

Full Screen

Full Screen

Full Screen

Full Screen

Full Screen

Full Screen

प्रायश्चित्त

एका रात्री विठानाचे देऊळ होते. जवळपासच्या पंचक्रोशीतले लोक देवपुजेसाठी त्या देवळात येत.

एके दिवशी रात्री पुजारी वारसी वर्गरे आटापल्यावर गर्भागाराचे दार बंद करून हातात कंदील घेऊन बाहेर आला तेव्हा एक गरीब माणूस हात जोडून विनवण्या करू लागला— 'गुणजी! एकदा गर्भागाराचे दार उघडता का? देवाचे दर्शन घेऊन निघून जाईन.'

पुजारीने त्या माणसाला वरपासून खालपर्यंत एकदा पाहिल आणि म्हणाला— 'देवाची आरती झाली आणि शय्या वर्गरे सजवून देवाला शय्या गृहात पोचवून आलो आहे! आता उद्यान दार उघडलं.'

"म्हणजे रात्रभर मला वाटकळत बसावे लागेल म्हणता? ती म्हानारा पुरपुत म्हणाला

"आज रात्रभर तू या चौक्यावर पट्टा रहा" असे सांगून पुजारी निघून गेला. म्हानारा चाचपडत अधारात सोप्यावर जाऊन बसला. त्याला त्याचे पुर्व अय्य आठवले.

त्या म्हानाराचे नाव पांडुरंगराव ह. लयन करून त्याने खसार बाटला. पण पुरम पेसे त्याला मिळत नव्हते. त्याचा एक म्हानारा नतिवाईक होता. तो मन्यावर त्याची सर्व इस्टेट आपल्यालाच मिळत हे पांडुरंगरावाला माहीत होते. परंतु जिवंत जमेगयत त्या म्हानारा नातवाकान पांडुरंगरावाला जवळ फिरवू दिल नाही. पांडुरंग व त्याची बायको रसुमात्रडे रात्र पहात होते की, म्हानारा जिा मरता आणि केव्हा त्याची संपत्ती मिळते.

सवटी म्हानारा एकदाचा मेला तो रातमी कळताच मधराबायको त्याच्या

मागे दहनुसकार आदि घ्यातात केला.

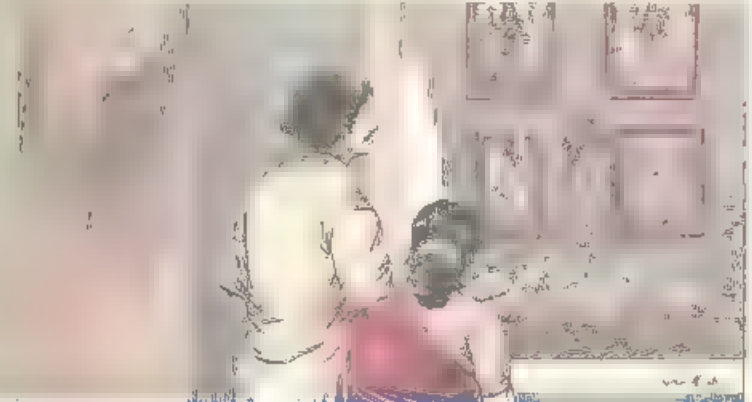
स्थानतर दोषा नवरात्रावकोनी सर्व घर हुडकून बाळून पाहिले, परंतु एक फुटकी कटडीदखील घरात कोठे मिळाली नाही. देवघरात फार फार जुन्या काळातली एक काग्याची विठोबाची मूर्त सोडून दुसरी काग्यालाही मूल्यवान वस्तू सापडली नाही. पांडुरंगरावांचा कळता की, म्हानाराचे आरता सर्वसंपत्ती कोठे दबवून ठेवली आहे.

'ही नाक्याची मून घेऊन लिखावर काढा आपटायचे का?' असा विचार करून पांडुरंगराव ती दूर फेकून बायला निघाला. परंतु पांडुरंगरावाच्या बायकोने

यांचा हात घेऊन त्यांना रातबिळे व म्हणाली—'आपण जरा विचाराचे काम घेतले तर पुष्कळ काही मिळू शकेल.' असे सांगून तिने पांडुरंगरावांचा एक पुक्ती मुचविली.

पांडुरंगरावांनी बायकोच्या सुपीक डोक्याची खूप वाखाणणी केली. एका जुन्या कापडात ती गुंडाळून ते ती मूर्त आपल्या घरी घेऊन आले.

दुसऱ्या दिवशी वणव्यासारखी रात्रभर रातमी पसरली की पांडुरंगरावांच्या परमातल्या बायल खणताना विठोबाची मूर्त सापडली आहे. पांडुरंगरावांच्या बायकोच्या मंगल देव आला आहे. पांडुरंगरावांच्या घरात देवदर्शनासाठी लोकांनी गर्दी जमली.

अर्धवैवाहिक लाकानो दक्षिण व भरी आणुन दवामेदार प्रत्ये

पांडुरंगरावांची बायको होळी मिटून केस पिचास अंगात आल्यासारखी धुमत वसलेली होती. लोक प्रश्न विचारित व ती देवानेच दिलेले उत्तर म्हणून उत्तर देई सकत तर देण पावला म्हणून खूप होते शेवटी तिला अशक्तपणा आला व ती बेचुड होऊन पडली. लोकांना वाटले देवाने तिला आतां मुक्त केले आहे आणि आपापल्या भरी निवून गेल. नंतर दोघां तबरा-बायकांनी दक्षिणा व भेंडी जवळून ठेवल्या. पांडुरंगराव म्हणाला "याला म्हणतात भुक्ती!"

न. शोरी आवळ्या घरेत त्या भुक्तीचा प्राप्तिप्रतिपत्ती चेन्ही इत प्रतिवाही रखमा हाईच्या अंगत वर एड म्हणून जवळ व सज्जत पातळीत आल्या पातळीत शक दर्शनाला हळू कंफर्ट मोडी मिळवत हीन जातली

आतां पांडुरंगरावांच्या मनात जाणली एक गोष्ट आतां लक्षातलहान भरी आणि कांशज मिळवल्याने काय असावा? एक होई असेच दवळत दवळत या भक्ती की कती जाव्या असे जोडी कल खमवावत पांडुरंगरावांच्या या भुक्तीची मुर्ती वली दुसऱ्या दिवशी पांडुरंगराव एक छोटा शोकर नात्याला द्या घेऊन चला लहान्या एक कापड म्हणून मिळवून बाघण्यात आल, रखमाई वरच्या बाणान भक्तींनी वळवताही पैत यावर अण पांगु आली नुसळ्यांको माझा भक्त भगवत पवन याचक या म्हणून पैम गकावर परतु प्रमोदक्यात मिळवि नवी रखमाच यात टाकावी लढी तर ना खापराच्या तूकट्यात घडवले जाईल

हरपान रूप पैमे जमा झाले मला महिन्यांनी देऊळ बाघायला परतलेच पवड पैम जमा झाले पवड पैम आयुष्याभर आपल्याला पुरतीच याव गोडून पटून जाऊ या नवरा बायकात ठगविल

तो हंडा पळवून नणे शक्य नव्हते. कारण पैम म्हणून साह्यांना एता केस हाता लो विचार करून रखमावाईत आला वेवढाच आणि तमन दुसरा एक हंडा आणविला त्याचक हंडात रखमाई कापड गुंडाळले तो हंडा मुर्तीच्या कजारी आणून डंवरा खरा हंडा उचलून नुत्या फाटल्या कापड्यात गुंडाळून दुसरीकडे तबराचा निचार केला

तिन तव वत केसा पार पाडावचा हे तवच्या गोमंतक, म्हणाली- मध्यरात्री आपण या घरातून पास काढायचा लोकांनर तांदेल की हंड्यात बंधमांनीन मिळवलेली एककड पडल्यान मव पैम खापरान उदळल

आजून म्हणत आपण दोघ दुसरी व तिराज वीऊन याव सोडून गेलो आहो

रखमाई ही पड्यात व मगार माझा कम्म पांडुरंगरावान नव्या हंड्यात भरला जेता हंडा वरगाड नऊन ठवला आणि नवा हंडा मनीजवळ नऊन ठवला न यती रखमावाई झोपली

नंतर पांडुरंगरावांचा शक वाटली भक्तीची मव कमाई कमाडतीची अशुण शक्य नाही म्हणून त्याने जुन्या हंड्यातली काही ताणी काढून नव्या हंड्यातल्या खापरांवर ठवली आणि ताही झोपला

मध्यरात्रीच्या सुमारास रखमावाईची झोप माल्ही नत नव्याला जाण केल राजाच्यापूर्वी पळून जायच जात न होत

शेतावर जाणारे लोक त्यांना पट्टन जाताना पाहतोय

पांडुरंगराव घाईघाईने उठला दाराच्या आड फाटक्या कापडात गुंडाळून ठेवलेला हुंडा बोक्यावर उचलून घेऊन दोघं नवरा बायको निघाली उजाडत्यापूर्वी दोघं गावा पासून वृष्कळव दूर निघून गेली हाती हुपारी एका निजंत म्हाती दोघांनी थोडे खाऊन पिकून घेतले थोडी निशाती घेतल्यानंतर त्यांनी घुसप्या गावी पोचल्यावर खचंसाठी थोडे पैसे हुबेत म्हणून हुंडा उघडून पाहिला दोघं एकमेम किवाटी फोडून घोंगडाला लागून हुंड्यात मर्मे खापरंम हांणी व थोडा दम लंडाजवळ लागी हाती

त्याचं अस्त झालं राखमावाईने क्षीप पांडुरंगराव जखंबट झोपेत हात घालून मूर्तीजवळच्या हुंड्यात पाहिले की हुंडे बदलून ठंवलं आहेत की नाही तेव्हा तिच्या हाताला ताकी लागली तिण हुंड्याची अदलाबदल केली, खरा हुंडा मूर्तीजवळ आणि नवा हाराबाड ठंवला

Full Screen 127

२० दिवसांपासून मीन जे थोडे थोडे ने मेत्यावरच सुटलं

पांडुरंगराव घेला नाईं परतु त्याच ओरिजन कुक्याला काईत गाव त्याला केल्या पादाद्वल पदचालाप हाऊ लागला त्याला दाम त्याच का खरा हुंड्यातले छन वापरून राखवयांनी ते छन दोघेले अशात तर देवाच दशन करून दहाममाग राख गायून दलाजवळ थम माग जचं अया विचार करून तो अशात जाऊन परकी लंड्याची तशी कसाड्या पापन्या गावा जाय याच्या पराण्या सांगी त्या मुला देवाच्या बाघलून त्याला दिसल त्याला परमानंद झाला परंतु देवाचं उठान त्याच्या नशिवात कव्हते

पांडुरंगराव, उजाडत्यावर दशन होईल व देवाची क्षमा वागून वापमुक्त करायला लागण घालता येईल, या विचारात चौथ व्यावर झोपला तो पुन्हा लगे नाही ना वैकुंठलोकी गेला असावा का ?

एका गावा गाईपुत्राच ताताच्या एका जमीनदार या शेंखर नावाचा एक मुलगा त्या भोवत घालाच वय झाल तेथे तो गाई कुक्याला काईत गाव त्याला केल्या पादाद्वल पदचालाप हाऊ लागला त्याला दाम त्याच का खरा हुंड्यातले छन वापरून राखवयांनी ते छन दोघेले अशात तर देवाच दशन करून दहाममाग राख गायून दलाजवळ थम माग जचं अया विचार करून तो अशात जाऊन परकी लंड्याची तशी कसाड्या पापन्या गावा जाय याच्या पराण्या सांगी त्या मुला देवाच्या बाघलून त्याला दिसल त्याला परमानंद झाला परंतु देवाचं उठान त्याच्या नशिवात कव्हते

एक दिवशी हाता जगा झाला आणि झालावर लाल कापड पिराळ कोणा ने छन न उघाये आड्या आणि वगळ हाऊन परतला मुलाचा आवाज ओळखून गोविंदाच धावत आणि वधूझावस्वेत पडलेल्या मुलाला उचलून घेऊन आले

वाड्या वडान शेंखर कुडीवर आला, परंतु अमिनाच्याच्या कोठतरी पड्यात तोडाला अड के वडपद शंगला शखरच्या अवेसिन आज्ञाभाविषयी गोविंदराव आज्ञाचा एका कारणाने धावतल त्याच विषयी त्याच्याची

ज्या मुलीचे लग्न ठरलं होत त्या मुलीचे आईवडील साखरपुडा करायला मंगार होते, गोविंदरावांनी वधू पित्याकडं एका वाड्या इकथानंतर गायला निरोप पाठविला आणि शेंखरचे वैद्य माधवशास्त्री यांना औषधोपचार करायला व आणून आणले

वैद्यवृत्तांनी नाईं तपासून प्रत्यक्षात कसत्याच आजार नमक्याच गांगून भूत पिशाच बाबा झाली असावी, पिपळा-वडच्या मुजाना श्रान पाहला असावा आणि त्याला उत्तववायला मठातल्या साधूकडं न्यायला सुचविले

नंतर दोघे मुलाला घेऊन मठात गेले त्या वेळी एकजण साधूला प्रदक्षिणा घालीत होता, त्याच्या मानेवर भूच बसले आहे असे लोक सांगत होते साधूने तीन वेळ हातातली कुबडी त्या मापसाच्या डोक्याला लावली आणि काय मंत्रत पहा, लगेच

मेत उतरल ते दस्य पाहून गोविंदरावांचा सध्याच लढावाच जसका

साधून सधे ऐकून घेतले व म्हणाला-
"तुमच्या मुलाच्या मानेवर मुंबा किवा भुतप्रेत काहीच असलेले नाही त्याचा कोणीतरी शत्रू आहे. त्याने त्याच्यावर घरा टाकलेला दिसतो आहे हे काम कोणत्या तरी मांत्रिकाचेच असले पाहिजे. किती मांत्रिक आहेत गावात?"

गोविंदराव म्हणाले-"आमच्या गावात दोघेच मांत्रिक आहेत एक शत्रू आणि दुसरा शत्रू"

"तुम्ही त्यांच्याकडून मुलाचा इलाज करवा, जो मांत्रिक इलाज करायला सयार

साधून म्हणाला

गोविंदराव व साधवगारच्यानी नाक टाक्या पाली निराग पाहवून दोघां मांत्रिकांना बोलावून घेतले. शत्रू ने सोखरला तपासून त्याचा इलाज करणे त्याला शक्य नसल्याचे सांगून टाकले ते निघून गेलेपावर शत्रू म्हणाला- घी करणे याच इलाज करवा तसे घेतल्याने सध्याच्या घरा घरा दलाल दशा लावून हे काम कोणाच शत्रू ते मी सांगतो शत्रू रेशासाठी आशा लावून घेतली मला घाटने त्यानंच हे काम केले असाच म्हणून त्याने गुपगुप इतर पाप लावला मी त्याच बिना आदर काढतो

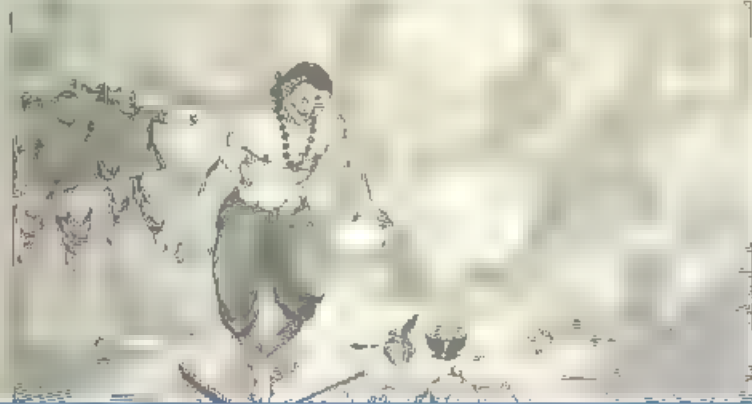
दोघां मांत्रिकांचे परस्परगोष्टी वेग होणे संबोधत हेवेदावे असतातच त्यानंतर गोविंद रावांनी खडूला घरी पाठवून दिले आणि शाबूकडे जाऊन शत्रू इलाज करायला सयार असल्याचे सांगितले आणि त्याचा शत्रूचन सध्या असल्याचेही सांगितले

सगळ्या विश्वास- स्पष्टांका शत्रूवर निरुत्साह भाव काढी दिव्य दृष्टीने पत्ता तरी न कास शत्रूच असायसे वाटते आहे आज त्या म्हा नावण्याच मित्रा करून त्या तुमच्या मुलाचा काटा दूर करणार आहे. माझा सल्ला आहे तुम्ही मध्यच्या मुलाला बांधवा "

दुसरा पाहून दोघांनी दोघां कडून काढून पाहिले

त्या दिवशी गावा गोविंदराव व मध्य शास्त्री दोघां जणांना दरोबर घेऊन खडूच्या घरी गेले आणि जवळ जडोशाला एका जागी लपून बसले.

मध्यरात्र सध्यावर खडूत आपल्या घरातल्या मध्याचा खारात रागाळी घासली आणि सध्यासध पाप घेतला आप गडगडी करून ठेवला. त्याच्यावर एक मेलेल्या माणसाच्या डोक्याची कवची ठेवली कवची- वर राव किडू रावले मकर राव लावलेले हे मकर लावल्यावर ती सभार दसणार हुतकपान गोविंदराव व साधवगारच्या घासत गावा

शारांसह घरात शिरले खडूला खावाला शोधून घेतल्याने आणि त्याला फक्तचव ठावून राखण्यासारखे राव करून घेतले या उत्प्रेक्षित झाल्याने अंधश्रद्धा पाला

सध्यांनी खडूला आपली भूक माफ्य करा- यला सांगितले परंतु खडू रडत म्हणाला-
"देवाची सापस, मी मंत्र टाकला नाही हे कोणाचे काम असावे हुंदेवाील मला माहीत नाही मी इटण फासून त्याच्याच शोध लावणार होतो. परंतु माझ्या प्रयत्नावर पाणी फिरले आणि या लोकानी मला धरून इकड बाणले

गोविंदरावांचे नाक घेऊन आणखी दसणार शत्रू याचकडी शत्रूकडी राखार पेजून राव आला आणि द लावून म्हणाले

त्या विचाराला कां मारता? पहिले

साधूचे सोपे करून घेऊन टाकण्याचा तो साधूला बडवा. हा शंभारगांवचा माविक आहे आणि साधूचे सांग करून आला आहे गात आम्हां दोघांना बदनाम करण्यासाठी हे आळे टाकले होते मला कित्येक दिवसां पासून याच्या हांगीपणाचा संशय होता.

ते ऐकून तो साधू तेथून पाय काढू लागला परंतु शंभू आणि शेखरने त्याला घेऊन खूप झोडपले.

तो ओगटू लागला- होय, मी लोभाला बळी पडून हे काम केले होते परंतु माझ्या-कडून हे काम करविणारे दूत जखम होऊन आहे असे माझी त्याने माहितीगव्हावरून शंभराने खप केली.

माझ्याभोवतीचा चेहरा वावरावायला झाला त्याच्या नाड वर एक शब्दही उमरला.

गर्वविदोवारी जाऊन या दुरडावने निघारला- रामवीरुधा! दुष्टा करून हे काम ?

मनाला आहेच यांच्या मनात आपल्या एतुलत्वा पक्षा मुकांका माझ्या गळ्यात शोभायच होते मला बराचच म्हणजे स्वर्च करवा आणणारच परंतु एक दमचा गाडीचा अच कच्चाशिवाय मला हे आपला जात्रे करून घेण्याच्या खर पलीत डोले मी कसा ठरला तर वाण येईल मुलगी घायला? आपल्या मुकांकां खम करून टाकल्यावर मला म्हणो वाण सांत वाण्यात येईल या विचाराने त्याने रचले हे सर्व न टक झाले रात्री विंढले घर काहीनारा भयंकर आकृती दिसली मला आणि मनिधम हाका परंतु आज्ञा कसल्या कुपित मी पुन्हा चांगली शहीदवर लाईला आहे.

माणवशास्त्राची मात खाली झाली त्याच हाक तोळ्यावर ओळ व त्यांना खूप खन करून शेखरगांवचे आपल्या मुलांचे जेवण देऊन दिले.

महाबली हनुमान

महादेव म्हणाला ते एवून कुंभकर्ण राक्षसांवरोबर रावणाच्या महादण्डात शरण घ्यापूर्वीच काही राक्षसांनी पुढे जाऊन राक्षसांसोबत निवेदन करू कुंभकर्ण हापलून जाय झाले आहेत त्याची सरळ रणांगणावर जावे म्हणतो की त्यांना प्रथम आपल्याला भेटायला येऊन येऊ म्हणतो ?

'त्याला भेटायचं आहे मला. म्हणून प्रमादगन त्याला इकडे घेऊन या' रावणाने आज्ञा केली राक्षसांच्या तोंडी रावणाचा संदेक मिळताच कुंभकर्ण रावणाच्या भगयला त्यांच्या महालात गेला.

लकासगांवाच्या कोदाबाहेर वानरांना तो पर्वताकार दहधारी कुंभकर्ण दिसला आणि

ते घाबरेले पळू लागले भामतदसीत कुंभकर्णाला पाहून वानरांच्या पळू लागले पाहिले तसेच त्याने विभीषणाच्या विता रले एका मोठ्या दुगात राखी दिसणारी ती व्यक्ती कोण बरे आहे.

विभीषण स्पष्टचाला म्हणाला- तो विश्रवमुचा मुलगा कुंभकर्ण आहे. यात युद्धभूमीवर प्रत्यक्ष यमाला व उडाला पळवून लावले होते त्याच्या एवढे पर्वताकार शरीर इतर कोणाही राक्षसाला मिळालेले नाही. इतर राक्षसांनी बरदान मिळवून आपली शक्ति व बळपराक्रम वाढविले, परंतु हा जन्मापासूनच बलवान व पराक्रमी आहे. जन्मलावावरोबर याने भूक लागलाच सहस्रावधी प्राण्यांचे भक्षण

तुला जगाचे शानचे राहणार नाही." ब्रह्म
देवाच्या वागाने कुंभकर्ण नत्काळ जमिनीवर
पडला ते पाहून रावणाने हात जोडून
ब्रह्मदेवाजवळ निवेदन केले- 'हे पितृमह
देवा हो आपला प्रवीणच आहे त्याच्या
वापण वसा क्षप देणे बरोबर नाही परंतु
ही खोटादेखील होण शक्य नाही कुंभकर्ण
घोपला आहे, त्यात काही बिघडले नाही
परंतु त्याच्या क्षोपप्रजासण्याच्या वंता
वापण ठरवून द्यावा" तेव्हा ब्रह्मदेवाने
वसा नियम झालून दिला की कुंभकर्ण
ब्रह्म सहिते क्षोपेष्ट व फक्त एकच दिवस
जागा राहील जागा क्षात्वाबरोबर त्याला
हमोर जो कोणी आणि जे काही दिवस
त्याचे भक्षण करील

"रामचंद्रा! आपला पराक्रम पाहून
रावणाने कुंभकर्णाला जागा केला आहे
तो दिसायला भयंकर आहे आणि पराक्रमी
वण आहे जो वानराना खायला धंभार
आहे त्याला पाहताच पळणारे हे वानर
त्याच्याशी युद्ध कसे काय करणार? त्याला
समजावून सांगायला हवे की, कुंभकर्ण हे
एक चाळते फिरते धन आहे, भूभज
त्याच्या मनातली भीती कमी होईल"

विशेषण म्हणाला ते ऐकून रामाने
नीलवानराला आज्ञा केली की लगेच्या

केले ते पाहून प्रजा चामरली आणि
इंद्राच्या आशयाला धावली

इंद्राने संतापून कुंभकर्णावर बघायुध
ढाकले. तेव्हा कुंभकर्णाने हुंकार केला
तेव्हा तो आवाज ऐकून प्रजा जस्तच
धावतून गेली त्यानंतर कुंभकर्णने इंद्राच्या
ऐरावताचा सुढाच उचटला आणि त्याचा
शहर इंद्राच्या छातीवर केला ब्रह्म प्रजे-
बरोबर ब्रह्मदेवाकडे जाऊन करण मागू
समाला. ब्रह्मदेवाने सर्व राजांसोबत जोला-
विले त्यात कुंभकर्णाला पाहून ब्रह्मदेवही
धावतून गेला ब्रह्मदेव कुंभकर्णाला म्हणाला-
"काम रे मूर्ख! तिलोकाचा नाश करणा-
साठी का रे विश्ववसूने तुला जन्म दिला?

विजयी होऊन परत ये तुला पाहूनच राम व लक्ष्मण दोघांचा परकाय उडेल."

त्यानंतर कुंभकर्ण पुढाला जायला तयारी करू लागला. त्याने एक मोठा थाला हातात घेतला. तो सोप्याने मळकलेला होता. त्याला तबड्या फुलांचे हारतुने बांधून सजवले होते. तो रावणाला म्हणाला—"मी एकटाच जातो युद्ध करा-यला. संन्याची गरज नाही. माकडांना पकडून मी खाईन."

"तू आपल्या बरोबर सशस्त्र सैन्य घेऊन जा. वावर पराक्रमी आहेत व नफळ आहेत. पाय रोवून लडणारे आहेत. तुला किंवा कोणालाही एकटा पाहून वेपकरीर राहणाऱ्याला सहज डार करतील." रावण त्याला सभजावून सांगू लागला.

त्यानंतर रावणाने स्वतः कुंभकर्णाला सजविले. कुंभकर्णाने कवच धारण केले आणि रावणाला कडकडून भेटला. रावणाचा आखीर्षाद घेऊन तो रणांगणावर निघाला. त्याच्याभरीबर अनेक राक्षसवीर रथात बसून ससैन्य शंख व झतर युद्ध दावे वाजवीत निघाले.

बाटेत कुंभकर्ण राक्षसांना म्हणाला—"वावरांनी आपले बाईत काहीच केले नाही. माशिवाय वावर हे आपल्या वना-

लकर स्मारा केले त्यांच्या मुळात राम व लक्ष्मण आहेत. म्हणून मी या युद्धात फक्त राम आणि लक्ष्मण यांचाच समाचार घ्यायचे ठरविले आहे."

राक्षसांनी कुंभकर्णाचा जयजयकार केला. रणांगणावर कुंभकर्णाच्या रूपाने एक पर्वतच चालत घेत असलेला पाहून वावरांची गाळण उडाली.

अंगद वानरांना म्यालेले पाहून तळ, नील, गवाक्ष व कुमद या वानद्वीरांना म्हणाला—"तुम्ही आपला पराक्रम, तुमचे शौर्य, साहस व कुलप्रतिष्ठा विसरून सामान्य माकडांसारखे पळतां काय? फिरा मागे. तुम्हाला द्विबाची एवढी भीती आहे का? समोर जी भयंकर आकृती दिसत आहे, तो योद्धा नसून आपल्याला शत्रूहीन करण्यासाठी तयार केलेले एक यंत्र आहे. आपण ते तोडून फोडून टाकू आ."

हे ऐकून वानरांना धीर आला. ते खडक व झाडे मुळापासून उपटून घेऊन आले आणि मत्त हत्तीसारखे कुंभकर्णावर तुटून पडले. परंतु त्यांच्या झाडांचा किंवा खडकांचा परिणाम कुंभकर्णावर झालाच नाही. तो निर्भयपणे वावरांचा वध करू लागला.

आतां माघ वावर कुंभकर्णाच्या हाती

उड्या टाकू लागले. काही सेतूवरून पळण्याचा यत्न करू लागले. अंगदाने वावरांना पळतांना पाहून सावध केले. म्हणाला—"आपण इतके धांदर आहो आणि एकट्या कुंभकर्णाला पाहून आपण भिष्याचे कारणच काय? परंतु वानरांनी अंगदाच्या बोलण्याकडे लक्ष दिले नाही. प्राणभयाने पळू लागले, तरी अंगदाने त्यांची समजूत घालून त्यांना धीर दिला व परतविले, हनुमानही त्यांच्या मदतीला यावला.

त्यानंतर हनुमानांना पुढे करून अक्षय, शरभ, मेद, धूम, शोल, कुमुध, सुषेण,

तुम्हाला काय कळते रे? तुमच्या सारख्या नृसामिुंज लंकेची ही दुर्गति झाली आहे. क्षिप्राने रिकामा झाला. सैन्य नष्ट झाले, स्वतःच्या राजालां धडकून पायला हवी बधा आपसीत तुम्ही डकलल आहे. तुम्ही ज्या चुका केल्या, त्या सुधारण्यासाठी मी रणांगणावर जाणार आहे."

कुंभकर्ण म्हणाला ते ऐकून रावण मोठ्याने हसला व म्हणाला—"हा महोदर म्हणशील तर रामाने नाव ऐकूनच धावतो. म्हणून वाला युद्ध नको आहे. तुझ्यासारखा दूर भाऊ आणि पराक्रमी बौर आमच्या राजूला आहे तरी कोण? तर मग जा,

युद्धाला निघाले. हे सर्व धोर मरणाच्या तोंड धापचे ठरवूनच निघाले.

तिफडे कुंभकर्णाने वानरांचे संक्षण सुरू केले. द्विविदने एक पर्वतच उचलून कुंभकर्णावर हल्ला केला. परंतु त्याचा नेम घुकल्यामुळे तो कुंभकर्णाच्या राक्षसतेच्याचट पडला. त्यामुळे अनेक रथ, घोडे आणि राक्षस चिरडछे गेले. द्विविदने आपणही एक डोंगर उचलून फेकला. तो पडल्यामुळेही राक्षसांचे फार नुकसान झाले. जे राक्षस रथात बसून आले होते त्यांनी अनेक वानरांचा वध केला. वानरांनी कृष्ण घेऊन राक्षसांना शोडपून काढण्याचा सपाटा चालू ठेवला.

हनुमानाने आकाशात उडून गेल्याने कुंभकर्णावर खडक व वृक्षांचा वर्षाव केला. परंतु कुंभकर्णाने आपल्या माथ्याने ते खडक अडवून फोडून टाकले. संतर तो आपला भाला घेऊन वानरांवर चालून गेला. तेव्हा हनुमानाने एक पर्वत उचलून कुंभकर्णावर फेकला.

अंग खरचटले व लहान मोठ्या जखमा झाल्या. सर्व जंग रक्त वंचाल झाले. कुंभकर्ण चिडला. त्याने चक्राकार भाला फिरवून तो हनुमानाच्या छातीला लागेल असा फेकला. हनुमानाने मोठी आरोळी ठोकली आणि रक्त थोकून वेगुड होऊन पडला.

त्या अवधीत नील वानराने कुंभकर्णावर आपली एक पर्वत फेकला. कुंभकर्णाने आपल्या मुठीचा बार कसून त्याचा चक्राचूर केला. तेव्हा वृषभ, दारभ, नील, गदास आणि गंधमादन या पांचही वीरांनी एकदम कुंभकर्णावर हल्ला केला. त्याला चारीबाजूंनी गराडा घालून त्याच्यावर खडक, झाडे इत्यादींचा वर्षाव केला आणि लाथावुक्क्यांनी सुद्धा खूप बढविले. परंतु ह्या भारत त्याला शरसाचा वाटण्याऐवजी सुखाचा वाटला, परंतु घोडाच केळ. त्यानंतर मात्र तो खंबळला. त्याने त्या पांचही वीरांचा समाचार घ्यायचे ठरविले. सर्व रक्त ओकून वेगुड होऊन पडले.

Fullscreen 127 X

58 / 68

बाजीप्रभू

उदरपती शिवाजी महाराज दिल्लीच्या मोगल बादशहाच्या आणि मोगल साम्राज्याच्या इतर मुघलांच्या मुघल शारांच्या बघलेत सुरू काढ्यासारखे धुपत होते.

ही गोष्ट स. १६६० मधली आहे. शिवाजी पहिला किल्ल्यावर होते. तो किल्ला सर करून शिवाजीचा कैद करून आपल्यासाठी विजापुरच्या सुलतानाने सलततश्याला सत्तेच्या पाठविले होते. कित्येक दिवस किल्ल्याला वेढा होता.

एके दिवशी शिवाजीने सरदार व शिपाई पाठवे खेडे घेऊन किल्ल्याबाहेर येऊन सलततश्याला म्हणाले— "माघण कोणत्या अटीवर वेढा काढून घेणार?"

त्याच वेळी विकडे शिवाजी एका म्हाताऱ्याचे सोंग करून आपल्या काही बद्दाम अनुयायांसह किल्ल्याच्या भागल्या वाराने (चोरवाटेने) किल्ल्याबाहेर पडून गेले. थोड्या अंतरावर घोडे तयारच होते.

ते पाचगिडीत पोचले. बाबूने मोठे सैन्य पाठलाग करीत आले. शिवाजीचा बाजीप्रभू तांबाचा एक छुर विखारला व स्वामिभक्त सरदार शिवाजीला म्हणाला-“समावतखाने सर्व सैन्यांमिती येऊन हल्ला करणार. म्हणून प्रभूने पुढे निघून जाणे.”

शिवाजीने आपल्या अनुयायांसह पलायन केले तेव्हा शत्रूच्या एका हेराने शुभ्र केसातल्या शिवाजीस ओळखले. बाबूची कळवाच तलाबगळानाने सैन्यानिशी शिवाजीचा पाठलाग केला.

बाजीप्रभूच्या अनुयायांप्रमाणे सलाबतखान मोठे सैन्य घेऊन आला. पोपबैत बाजीप्रभूने पाचगिडीत मोनयाची जागा घेऊन ठेवली होती. बाजीप्रभूने शिवाजीला विशालगडावर बायबास सांगितले. शिवाजीला ते श्रावडले नाही. परंतु बाजीप्रभूने आग्रहून केला. “गडावर पोचताच तीन तोफा बागवाव्या”, अशी बाजीप्रभूने सूचना केली.

पाईगर्दीत शिवाजी व त्याच्या अनुयायांसाठी ते थोडे तयार ठेवले होते ते तितके संधाने मळते. म्हणून सलाबतखान व त्याचे काही शिपाई लवकरच जवळ येऊन ठेपले. तेथे एक भद्रकर कुड्ड लाले व शिवाजीने

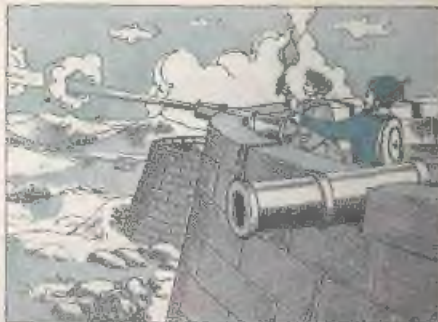
बाजीप्रभू व त्याच्या अनुयायांनी शत्रूचा घिडीत अडविले आणि जो पुढे आला त्याला कापून काढले. मदचा एकही सैनिक छिन्नीतून पार जाऊ शकला नाही. बाजीप्रभूने फार पराक्रम गाजविला.

परंतु गह्वरेच्या अफाट होवे. दूधभर मावळ किती वेळ त्यांना अडविणार. तरी बाजीबघूने असे रणकंदन पावू देवते की हनुला एक पाऊल ही पुढे टाकता आले नाही.

बाजीबघूचा तो पराक्रम भराडपान्या इतिहासात सुवर्णाक्षरांनी लिहिला वेला. बाजूचा सर्भी वार लागून रणांगणावर बाजीबघू पडला. त्याच वेळी तोडाचा आवाज ऐकू आला.

शत्रू हल्लाग होऊन पळला. बाजीबघूचे सर्भीय रक्ताने साखले होते. परंतु त्याने लखर्भांची निवडूनता आपल्या प्राणाची ही पर्वा केळी नाही. प्रचुरा कांबळिण्याचे कर्तव्य पार पाडल्याचा त्याला अथार आनंद झाला व त्याने थोडे मिरले. एक शूर योद्धा म्हणून त्याचे नाव अजरामर

या गोष्टीला उत्तम मथळा सुचवून द. २५ मिळवा!

?

एक कवडीचुंबक निवकू होता. तो स्वतः खात नसे किंवा हस्तर कोणाला चुकूनही एक देवा उचलून देत नसे. त्याच्या मुलाला बापाच्या निवकूण्यामुळे फार वास होत असे. केव्हाचे इवयश्वर रास वाडे वरिण केस कापावे म्हणून तो बापाकडे पाई, परंतु आप त्याला विणतून एक आणादेखील काढून देईल तर अपय. त्याची मित्रमंडळी त्याला 'बोकड' म्हणून नेहमी चिडवीत.

एकदा परागाणच्या माडावलेन एक नारळ पाडून घडण. मुलाची वज्रर त्या नारळावर येतो. तो नारळ वेडून तो त्याच्याकडे येला आणि म्हणाला- "बाबा रे! मी एवढा नारळ देतो, माझे केस कापून टाक!"

कवडीचुंबकाची न्हाय्याला कावणी माहिती होती, म्हणून त्याने तो नारळ वेडून मुलाचे केस कापून त्याला पाठविले. त्याला पाहत्याबरोबर बसणाने विचारले- "तु केस कापवून घेतलेस, पैसे कोठून आणलेस रे?"

"नारळ पडलेला मिळाला, तो वेडून कापवून घेतले." मुलगा म्हणाला.

"बाप रे, बाप! विकला असला तर कमीत कमी एका आश्याचे पैसे नसते का मिळाले, मुर्छा! केवा रे देवा माझं घर लुटलं गेले रे! बसं न्हायचं बसेल तर मी तरी कपाला रेंपे जोडून ठेवायची?" असे म्हणत त्या कवडीचुंबकाने वीस वर्षांपासून पेटीत लपून संभाळून ठेवलेले सडकळ ब्लॅकट काढले व मुलाला संपत्कावीत म्हणाला- "अजयपसून रावो मी हें पोषकण घेऊन निवलो, तू पहात रहा!"

★ ★ ★

अरीस गोष्टीला उपयुक्त होईल असा एक सुंदर मथळा विचार करून एका काव्यार स्वतःच्या पत्त्यासह लिहून "सोष्ट मथळा चढाओढ", 'चांदोबा', चंदामाया प्रकाशन, २ व ३ सर्कार रोड, चडपळणी, मद्रास ६०० ०२६ वा पत्त्यावर पाठवा.

२० जानेवारी १९७७ च्या जात पीरटकारे पोंचले पाहिजे. त्या काव्यार 'ओढो चढाओढ परिक्रम' देता कामा नये.

चढाओढीचा निकाल मार्च १९७७ च्या चांदोबात जाहीर करण्यात येईल.